Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2014–2015

27 879 Versterking van de positie van de consument

Nr. 53

VERSLAG VAN EEN ALGEMEEN OVERLEG
Vastgesteld 5 augustus 2015

De vaste commissie voor Economische Zaken heeft op 18 juni 2015 overleg gevoerd met Minister Kamp van Economische Zaken over:

– **de brief van de Minister van Economische Zaken d.d. 12 maart 2015 met de bevindingen op het ACM-jaarverslag 2014 en ter aanbieding van Signaal 2015 (Kamerstuk 27 879, nr. 51);**
– **de brief van de Minister van Economische Zaken d.d. 9 maart 2015 inzake de evaluatie van de taakgerichte financiering van NEN (Kamerstuk 34 000-XIII, nr. 148);**
– **de brief van de Minister van Economische Zaken d.d. 3 maart 2015 over de stand van zaken van de beantwoording van de vragen van de leden Schouten en Verhoeven over het clusteren van werkzaamheden bij een aanbesteding door Rijkswaterstaat (Kamerstuk 34 000-XII, nr. 64);**
– **de brief van de Minister van Economische Zaken d.d. 11 maart 2015 met de voortgangsrapportage pilots Gedragscode eerlijke handelspraktijken agrofoodsector en Gedragscode eerlijke handelspraktijken voor de sector mode, textiel en schoeisel (Kamerstuk 22 112, nr. 1948);**
– **de brief van de Staatssecretaris van Economische Zaken d.d. 19 maart 2015 met de handleiding mededingingsrecht voor productenorganisaties en brancheorganisaties in de landbouwsector (Kamerstuk 28 625, nr. 222);**
– **de brief van de Minister van Economische Zaken d.d. 4 mei 2015 ter aanbieding van de handleiding combinatieovereenkomsten (Kamerstuk 24 036, nr. 410);**
– **de brief van de Minister van Economische Zaken d.d. 8 juni 2015 inzake de ontwikkelingen binnen de horecabiersector (Kamerstuk 32 637, nr. 184);**
– **de brief van de Minister van Economische Zaken d.d. 19 maart 2015 met de reactie op het verzoek van het lid Dik-Faber, gedaan tijdens de regeling van werkzaamheden van dinsdag 27 januari 2015 over het bericht «Analyse ACM van duurzaamheidsafspraken Kip van Morgen» (Kamerstuk 28 973, nr. 164).**

kst-27879-53
ISSN 0921 - 7371
’s-Gravenhage 2015

Van dit overleg brengt de commissie bijgaand geredigeerd woordelijk verslag uit.

De voorzitter van de vaste commissie voor Economische Zaken,
Vermeij

De griffier van de vaste commissie voor Economische Zaken,
Franke

Voorzitter: Vermeij
Griffier: Thomassen

Aanwezig zijn acht leden der Kamer, te weten: Bisschop, Dik-Faber, Geurts, Gesthuizen, De Liefde, Jan Vos, Verhoeven en Vermeij,

en Minister Kamp van Economische Zaken, die vergezeld is van enkele ambtenaren van zijn ministerie.

Aanvang 15.31 uur.

De **voorzitter**: Welkom dames en heren. Ik verwacht nog een aantal woordvoerders, maar het is nu 15.32 uur en het lijkt me tijd om te beginnen. Aan de orde is het algemeen overleg Marktwerking en mededinging. Ik heet de Minister welkom, alsmede zijn ambtenaren, de commissieleden, iedereen op de publieke tribune en alle mensen die meeluisteren dan wel meekijken. Voor dit algemeen overleg hebben we drie uur. De spreektijd per fractie is zes minuten en ik geef per fractie twee onderlinge interrupties. Ik ben dus zeer coulant vandaag.

Mevrouw **Gesthuizen** (SP): Voorzitter. We hebben een behoorlijk volle agenda met veel belangrijke brieven en belangrijke punten. Ik voeg hieraan graag hier en daar nog een persoonlijke noot toe. Zo kent de Minister de Kamer. De Kamer volgt haar eigen agenda.
Ik begin met de bevindingen op het jaarverslag 2014 van de Autoriteit Consument & Markt (ACM) en de aanbieding van Signaal 2015. Er is een aantal heldere conclusies. Eén puntje dat er niet in stond, stel ik hierbij gelijk aan de orde. Het is gebleken dat Microsoft via basisscholen leerlingen, en hun ouders, gratis toegang biedt tot zijn onlinekantoor-software. Daarover is een aantal klachten binnengekomen, met name van ouders die zelf in de IT-sector zitten. Die zeggen: zo komen we nooit af van het ons verbonden weten aan één leverancier. Hoe kijkt de Minister tegen deze ontwikkeling aan? Is het een idee om eens aan de ACM te vragen of men deze ontwikkeling in het vizier heeft? Is de ACM bijvoorbeeld bezig met een onderzoek? Houdt men die markt wel goed in de gaten? Komen er klachten over binnen? Daar ben ik benieuwd naar. Als mensen mij hierover mailen, verwijs ik hen altijd naar de ACM. Ik begreep dat de Kamer op werkbezoek naar de ACM gaat. Misschien kunnen we dit punt dan zelf aan de orde stellen, maar ik hoor graag van de Minister wat hij ervan vindt.
Het markttoezicht op de zorg wordt onder de ACM geplaatst. Als ik de Minister vraag of het allemaal wel goed gaat, zal hij zeggen dat het helemaal goed gaat. Ik heb er echter niet het volste vertrouwen in. Dat heb ik vooral niet omdat ik problemen zie opdoemen met huisartsen die allerlei bureaucratische procedures moeten volgen. Ik heb het liefst dat huisartsen zo goed mogelijk samenwerken en de patiëntenzorg zo veel mogelijk centraal stellen en dat ze niet voor allerlei zaken vooraf toestemming moeten vragen. Hoe kijkt de Minister hiertegen aan? Kan de ACM wel beoordelen of fusies en mededinging in de zorgsector, die moeilijk vergelijkbaar is met andere sectoren wat maatschappelijke effecten betreft, wenselijk zijn? Kan de ACM de maatschappelijke effecten wel meewegen?
Ik heb nog twee puntjes op het terrein van landbouw en visserij. De ACM wil het project Kip van Morgen (KvM) niet, omdat de afspraken de concurrentie beperken. Ik meen dat de ChristenUnie hierover vragen heeft gesteld, maar die woordvoerder is hier nog niet aanwezig. Idem dito voor de garnalenvissers. Die hebben afspraken gemaakt om de vangst te beperken omwille van het algemeen belang. De ACM besluit dat daarmee de concurrentie wordt ingedamd. Dit roept bij mij de vraag op of het algemeen belang beter gediend is bij concurrentie op de garnalenvangst

tot er geen garnaal meer over is, of bij concurrentie binnen een bepaalde vangstbandbreedte. Is de Minister van mening dat de ACM voldoende meeweegt dat ook andere maatschappelijke factoren van belang kunnen zijn? Hoe meet de ACM die precies mee?
Ik kom op het punt van de tolken en vertalers. Dat speelt vooral bij het domein van Veiligheid en Justitie, maar ook bij andere ministeries. Het heeft alles te maken met de aanbestedingen. Ik was vorige week bij een bijeenkomst van tolken en vertalers. Die mensen werden gewoon een beetje boos toen ik citeerde uit de antwoorden die Staatssecretaris Dijkhoff op mijn vragen had gegeven. De tolken en vertalers die het werk uitvoeren, moeten allemaal via bureaus werken, omdat alleen bureaus kans maken om aanbestedingen te winnen van bijvoorbeeld de Fiscale inlichtingen- en opsporingsdienst (FIOD), Nidos of allerlei andere diensten die onder Justitie hangen. De tolken en vertalers komen zelf niet aan de bak en hangen echt helemaal onderaan de keten. Ze kunnen op deze manier geen fatsoenlijk loon verdienen. In een aantal gevallen willen ze voor bepaalde contracten niet meer werken met de bureaus die ertussen zitten. Die markt werkt op dit moment dus niet goed. Hoe kunnen we ervoor zorgen dat dit soort zaken wel goed werkt? Dit vraag ik aan de Minister die verantwoordelijk is voor de marktwerking en het aanbestedingsbeleid. Hij is in ieder geval voor een belangrijk deel verantwoordelijk voor de manier waarop de Nederlandse overheid conform de Aanbestedingswet aanbestedingen moet doen. Ik heb het punt van de tolken en vertalers al vaker aan de orde gesteld. Het is verbazingwekkend dat we keer op keer hetzelfde verhaal moeten vertellen, terwijl dit probleem in de samenleving maar niet wordt opgelost.
Ik ga snel door met de Gedragscode eerlijke handelspraktijken. Ik heb nog weinig kunnen lezen over de effecten van de pilots. Het is onbekend of de supermarkten zich nu anders opstellen tegenover de coöperaties. Kan de Minister hierover iets meer vertellen? Wat betreft betalingsachterstanden geeft de Minister aan dat er geen reden is tot overheidsingrijpen. Ik heb het gevoel dat we met die opmerking weer terug bij af zijn. Dit is precies dezelfde discussie die we zeven jaar geleden voerden, een halfjaar nadat de crisis flink was losgebarsten. De Kamer sprak er toen schande van dat organisaties gewoon zeiden: u krijgt over 100 dagen uw geld. Daar was een deel van de discussie juist om begonnen. Hoe komt de Minister erbij dat de mensen zich maar tot de rechter moeten wenden, terwijl we toen juist hebben geconcludeerd dat dit de problematiek onvoldoende dekt?
Ik heb nog een vraag over de handleiding mededingingsrecht voor productenorganisaties en brancheorganisaties in de landbouwsector. Datgene wat op papier is gezet om organisaties zekerheid te geven over de vraag wanneer ze een collectieve organisatie mogen vormen, vind ik nogal breed. Er kan van alles onder vallen en er kan ook van alles niet onder vallen. Hoe zorgen we ervoor dat de ondernemers ergens zekerheid uit kunnen putten? Waar kunnen ze die dan uit putten?
Ik heb niets meer gehoord van Koninklijke Horeca Nederland (KHN) naar aanleiding van het feit dat dit punt vandaag op de agenda staat. Ik ga er maar van uit dat geen nieuws goed nieuws is. Ik houd me dus vast aan datgene wat het kabinet hierover heeft geschreven. En anders hoor ik graag van de Minister of er nog belangrijke punten zijn blijven liggen wat de belangenorganisatie betreft en op welke punten nog verbetering nodig is.

De heer **Geurts** (CDA): Voorzitter. Voor het CDA is het vertrekpunt dat de economie draait om het creëren van toegevoegde waarde. Dit is een proces vanuit een diepere menselijke motivatie en wat mij betreft ook vanuit een diepere menselijke waarde. De markt is geen abstract geheel. De markt bestaat uit ondernemingen en ondernemers die zich inspannen voor een betere wereld. Zoals we om ons heen kunnen zien, kunnen mensen samen veel bereiken. Ik twijfel niet aan ons economisch systeem,

maar ik twijfel op dit moment wel aan het bewaken van dit systeem door onze marktwaakhond. Nederland is de enige lidstaat in Europa waarin discussie is over duurzaamheid en mededinging. Door niet-coöperatief optreden en dogmatisch toepassen van de mededingingsregels zitten we in Nederland met een probleem.
Afgelopen vrijdag kreeg de Minister van Economische Zaken een brief met een oproep om meer ruimte te geven voor duurzaamheidsafspraken, toegestuurd vanuit een brede coalitie, bedrijfsleven en niet-gouvernementele organisaties (ngo's). Wat gaat de Minister met deze oproep doen? Ik vraag me ten zeerste af of de Minister een kritische blik heeft geworpen op de analyse van de ACM op Kip van Morgen. De analyse door de ACM van Kip van Morgen is een voorbeeldanalyse voor toekomstige duurzaamheidsafspraken. Dat maakt de analyse en de uitspraak van de ACM uiterst belangrijk. Ik vind het jammer dat ik het moet zeggen, maar in mijn ogen schiet de analyse van de ACM tekort. In de analyse zijn de voor- en nadelen niet behoorlijk geanalyseerd en bovendien niet integraal meegerekend. Er wordt ook niet goed gekeken naar de langeretermijneffecten, zoals neergelegd in de Beleidsregel mededinging en duurzaamheid. De ACM kijkt zeer restrictief naar de langeretermijnvoordelen van de Kip-van-Morgenafspraken. De ACM weegt de kosten vanaf dag één volledig mee, terwijl de afspraken pas vanaf 2020 volledig in werking zijn. Het verbaast me bovendien dat de ACM bij haar analyse geen informatie heeft ingewonnen bij deskundigen. Dit gegeven kwam naar voren bij het rondetafelgesprek dat we recentelijk hebben gehouden. In mijn ogen moet de ACM haar werk opnieuw en beter doen, zodat er een daadwerkelijke voorbeeldanalyse en uitspraak komt. Is de Minister bereid de ACM hiertoe op te roepen?

De heer **Jan Vos** (PvdA): Ik begrijp het pleidooi van de fractie van het CDA. Mijn eigen fractie heeft in het verleden ook wel eens vragen opgeworpen over het functioneren van de ACM, toen een aantal kolencentrales in Nederland werd gesloten. Daar was een breed maatschappelijk draagvlak voor, maar in eerste instantie heeft de ACM er een stokje voor gestoken. We hebben toen een motie ingediend waarin gevraagd werd om een onderzoek van het kabinet op dit terrein. Zoals de plofkip nu wordt gepresenteerd, is die toch een beetje een flopkip. Die kip krijgt straks een smartphone meer ruimte en drie extra graankorrels, wordt vervolgens en masse geëxporteerd naar het buitenland op dezelfde voorwaarden als die nu gelden en in Nederland gebeurt er eigenlijk helemaal niets. We hebben immers een prachtig systeem waarbij volwaardige scharrelkippen kunnen worden geproduceerd, een driesterrenverhaal. Meent het CDA werkelijk dat alle kritiek op de ACM gerechtvaardigd is? De heer Geurts weet toch dat alleen de mensen die toch nog zo'n flopkip willen produceren gediend zijn met dit akkoord? Staat hij er daadwerkelijk achter met zijn belangen in die sector?

De heer **Geurts** (CDA): Mijn belangen in de sector: deze laatste zin snap ik niet; die mag de heer Vos zo even toelichten. We hebben kippen in Nederland en dat zijn bofkippen. Van alle landen in de hele wereld worden onze kippen op de beste manier gehouden. Nu probeert een coalitie bestaande uit ngo's, de sector zelf en het bedrijfsleven, een en ander nog duurzamer te maken. Er ligt nu een voorbeeldanalyse van de ACM voor. De conclusie daarvan is dat het niet lukt. Als we deze conclusie als politiek accepteren, worden er geen verdere stappen met betrekking tot duurzaamheid gezet.

De **voorzitter**: Ik verzoek iedereen om geen lange aanlopen te nemen bij het stellen van een vraag.

De heer **Jan Vos** (PvdA): Is het CDA bereid om met de Partij van de Arbeid en andere partijen in de Kamer te werken aan een echt duurzame kip? Kunnen we daarvoor samen optrekken?

De heer **Geurts** (CDA): Dit soort vragen over echt duurzame kip … Bij elke stap naar verduurzaming vindt de heer Vos ons aan zijn zijde. Het moet natuurlijk wel verantwoord zijn. Daarbij hebben we de ACM nodig om een aantal dingen te beoordelen. In dit geval betreft het een voorbeeldanalyse. In mijn betoog ga ik er nog verder en dieper op in. Als deze analyse niet slaagt, kan men de gehele verduurzaming van voedsel in Nederland op zijn buik schrijven.

De heer **Verhoeven** (D66): Gisteren was er in Nieuwspoort een bijeenkomst over toezicht. Er waren heel veel mensen van de verschillende toezichthouders. De bijeenkomst ging over de onafhankelijkheid van toezicht. Dat is een heel ingewikkeld en interessant vraagstuk. De heer Geurts is zeer kritisch over de ACM en uitspraken die de ACM heeft gedaan. Wat gaat de heer Geurts nu doen? De ACM is immers een onafhankelijke toezichthouder. Zelfs de Minister kan de ACM niet van mening doen veranderen. En gelukkig maar.

De heer **Geurts** (CDA): Ik betwijfel zeer zeker niet of de ACM onafhankelijk moet zijn. De politiek schrijft echter wel de regels voor waarbinnen mededinging wordt vormgegeven. Dat doet de ACM niet. De ACM maakt geen beleid, maar voert uit wat de politiek wil. We hebben recentelijk een rondetafelgesprek gehad. Daarna was ik zo ver, evenals de ACM, om te erkennen dat men er nog eens een keer naar zou kunnen kijken. Het gaat er nu om of de Minister bereid is om de ACM te verzoeken nog een keer naar deze situatie te kijken, omdat in mijn ogen de Beleidsregel mededinging en duurzaamheid niet goed wordt uitgevoerd. Dat heb ik net willen betogen en dat doe ik in het vervolg van mijn betoog ook nog. Als de ACM en het kabinet volharden, moeten we mogelijk verdere stappen nemen om vanuit de politiek de Beleidsregel mededinging en duurzaamheid aan te pakken.

De heer **Verhoeven** (D66): Ik hoop niet dat het CDA op deze manier naar toezichthouders kijkt. Ik hoop ook dat het CDA niet op deze manier naar rechters kijkt. Elke keer dat een toezichthouder op basis van de wet een uitspraak doet die het CDA niet bevalt, zegt het CDA tegen de toezichthouder: onderzoek het nog maar een keer, onderzoek het nog maar een keer, onderzoek het nog maar een keer, net zo lang tot de uitkomst mij bevalt. Dat is een heel rare manier om naar een toezichthouder te kijken. Er zijn verschillende gevallen bekend waarbij de gehele Tweede Kamer en de Minister een bepaalde kant op willen en de ACM zegt dat het niet kan volgens de bestaande wetten en regels. Dat is hetzelfde als bij een rechter. Ik vraag me af waarom de heer Geurts denkt dat hij de ACM in een bepaalde richting kan sturen, omdat hij dat uit politiek oogpunt wenselijk vindt. Dat is namelijk precies niet de bedoeling van een toezichthouder.

De heer **Geurts** (CDA): Er zijn veel vragen in deze interruptie gesteld. Ik zal de D66-fractie aan haar eigen uitspraken houden op het moment waarop ze bij de interruptiemicrofoon staat als het een uitspraak over asielzoekers, hasj en dergelijke betreft.
De Beleidsregel mededinging en duurzaamheid moet worden aangescherpt. De ACM zegt de beleidsregel naar eigen inzicht te hebben toegepast. Ik zie dit echter niet terug in de analyse. In de beleidsregel moet onder andere worden verankerd dat een oordeel van deskundigen nodig is en dat initiatiefnemers in gesprek kunnen gaan met de ACM. Kan de Minister reageren op dit voorstel?

In de brief van 19 maart stelt de Minister dat hij contact opneemt met de Europese Commissie over duurzaamheid en mededinging en hierover de Kamer in het voorjaar informeert. Kan de Minister aangeven wat de stand van zaken is? Wat is de inzet van de Minister in de gesprekken met de Europese Commissie? Is de Minister bereid om de Europese Commissie te vragen om het spanningsveld tussen mededinging en duurzaamheid te behandelen in een mededeling of een richtlijn?
Het CDA is teleurgesteld over de handleiding mededingingsrecht voor producenten- en brancheorganisaties. Ik zou bijna zeggen: wat voegt deze handleiding toe? De ACM en het ministerie worstelen met de toepassing van de uitzonderingsbepaling op het mededingingsrecht voor de landbouw. Het blijft onduidelijk wat wel en wat niet mag. Naar mijn mening moeten afspraken voor producentenorganisaties in het algemeen uitgezonderd worden van het mededingingsrecht. Ook als de producentenorganisatie geen economische eenheid is, moeten er binnen de producentenorganisatie afspraken over productie en afzet gemaakt kunnen worden. Waarom staat dit niet in de handleiding? Is de Minister bereid opnieuw hiernaar te kijken en de uitzonderingsbepaling voor de landbouw op het mededingingsrecht op te nemen in de Nederlandse Mededingingswet?
Ik kom bij de Gedragscode eerlijke handelspraktijken en de door de supermarkt- en landbouwvertegenwoordigers ingestelde geschillencommissie. De gedragscode is een goede zaak. Alleen kunnen de regels niet afgedwongen worden, zoals de Minister weet. We kunnen vaststellen dat de geschillencommissie niet functioneert. Geen enkele boer heeft immers een klacht bij de stuurgroep ingediend. Dat komt omdat de stuurgroep geen neutrale partij is. Als bij jou een extra bedrag in rekening wordt gebracht of als je te maken hebt met late betalingen, leg je deze zaak dan voor aan de sectorvertegenwoordigers in de stuurgroep die unaniem tot een oplossing moeten komen zonder dat deze bindend is? Als ik ondernemer zou zijn – het bloed zit er nog steeds in, maar ik ben tegenwoordig Kamerlid – zou ik er niets in zien. Zeker als men financieel onder druk staat en een afnemer kan verliezen, maakt men de stap naar de stuurgroep niet. SEO Economisch Onderzoek stelt in het rapport Oneerlijke handelspraktijken dat er een neutrale instantie moet komen die een bindend advies kan geven en desnoods sancties kan opleggen. Bekijkt de Minister bij de evaluatie van de gedragscode of dit een mogelijkheid is? Kan de Minister in plaats van de stuurgroep een neutrale instantie instellen die klachten onderzoekt en bindende uitspraken kan doen?

De heer **De Liefde** (VVD): Voorzitter. De pilot Gedragscode eerlijke handelspraktijken loopt in september af. Dan hebben we er twee jaar op zitten. Het resultaat is dat bijna alle partijen uit de retail- en supermarktbranche zich aangesloten hebben bij de pilot, terwijl slechts drie partijen uit de land- en tuinbouwsector dat hebben gedaan. Deze drie partijen vertegenwoordigen weliswaar 16.000 boeren en tuinders, – dat klinkt als veel – maar de groep is veel te klein om te kunnen zeggen dat de land- en tuinbouworganisaties goed vertegenwoordigd zijn in deze pilot. Bovendien was het aantal klachten nul. Bij de VVD rijst dan de vraag voor wie we deze pilot doen en waarom. We doen het blijkbaar niet voor de boeren, want die sluiten zich niet aan.
Twee jaar geleden werd het probleem genoemd door de land- en tuinbouwsector. Is het probleem wel zo groot als toen gesuggereerd werd? Klopt de opzet wel? Collega Geurts stelde hierover al een paar vragen. Ik hoor het graag van de boeren en tuinders. In het verleden hebben we met elkaar over de opzet gesproken. Toen heeft de VVD suggesties gedaan die zijn overgenomen in de pilot, waaronder de mogelijkheid om anoniem klachten in te dienen. Als er nog steeds vrees bestaat bij de boeren en tuinders over de opzet, hoor ik dat graag. In de afgelopen anderhalf jaar hebben die geluiden mij echter niet bereikt,

terwijl ik toch meerdere malen gesprekken heb gevoerd waarin ik die vraag heb uitgezet.
Met het eindigen van de termijn voor de pilot worden we als politiek voor de keuze gesteld: doorgaan of stoppen? Voor het beantwoorden van deze vraag kijk ik niet naar de resultaten tot nu toe, want die zijn zoals gezegd bedroevend. Het klachtenmeldpunt kan ervoor gezorgd hebben dat men zich is gaan gedragen, zodat er nu geen klachten meer zijn. Dat kan positief zijn, maar is dat voldoende reden om de pilot in zijn huidige opzet voort te zetten? Ik ben benieuwd naar wat de Minister kan doen om het aantal deelnemers verder uit te breiden. Ik weet dat er inspanningen zijn verricht. Dat staat in de brief. Ik hoor graag van de Minister wat we verder nog kunnen doen en welke resultaten de inspanningen hebben opgeleverd. Dus doorgaan of stoppen?
Ik ga verder met de duurzaamheidsafspraken. We hebben een brief gekregen. Er zijn inspanningen van collega's in dit huis, onder andere voor de kip van morgen. Sommigen noemen hem de kip van gisteren, plofkip, bofkip of flopkip. De leden zijn creatief met taal, zullen we maar zeggen. Ik begin een patroon te herkennen in het gebruik van het woord «duurzaam». Als iemand deze term in de mond neemt, lijkt de rationaliteit te verdwijnen en emotie hiervoor in de plaats te komen. We weten allemaal dat emotie in de politiek een slechte raadgever is, zo ook bij de discussie over duurzaamheidsinitiatieven versus verboden kartelafspraken. In dit land hebben we afspraken gemaakt over de manier waarop marktpartijen zich mogen gedragen. Prijsafspraken, productieafspraken en afspraken over de verdeling van de markt zijn verboden. Het doel hiervan is de consument te beschermen tegen prijsstijgingen en slechte kwaliteit en om concurrentie op de markt in stand te houden. De ACM, een onafhankelijke partij, die de VVD ook graag onafhankelijk houdt, ziet hierop toe. Wat is er nu aan de hand? Verschillende partijen in deze Kamer willen toestaan dat de belangen van de consument ondergeschikt worden gemaakt aan het vage begrip «duurzaamheid». Ze willen dat er afspraken komen waardoor de consument niet alleen minder keuze heeft, maar ook nog eens meer moet betalen voor producten. Naar mijn mening is dit de wereld op zijn kop. Ik vraag me werkelijk af hoe die partijen aan de consument kunnen uitleggen dat het echt een heel goed idee is om bijvoorbeeld kippenvlees bijna twee keer zo duur te maken, zodat een gezin met een laag inkomen geen kippenvlees meer kan eten.

De heer **Jan Vos** (PvdA): De VVD-fractie maakt een karikatuur van het begrip «duurzaamheid». Het gemiddelde kuiken in Nederland leeft met twintig andere kuikens op 1 m^2 en krijgt drie doseringen antibiotica per dag. Is het in het belang van de consument dat we kip eten die drie keer per dag antibiotica toegediend heeft gekregen?

De heer **De Liefde** (VVD): De man die het woord «karikatuur» in de mond neemt, poneert er vervolgens zelf een. Dat is een mooie debattruc. Als ik kijk naar de manier waarop kippen in Nederland gehouden worden met al onze aanvullende wetgeving ten opzichte van de Europese minimumstandaarden, ben ik het met de heer Geurts eens dat de kippen in Nederland op een zeer duurzame manier worden gefokt in vergelijking met de ons omringende landen. Ik geef de heer Vos ook mee dat er echt niet minder kippen gegeten worden als we onszelf met allerlei aangescherpte duurzaamheidseisen uit de markt prijzen. Nee, ze worden nog steeds gegeten, maar ze worden in een ander land gefokt dat nu al veel lagere standaarden heeft dan de Nederlandse. De kuikens zijn in die situatie slechter af dan in de huidige situatie in Nederland. Ik vraag me af of de PvdA daartoe bereid is.

De heer **Jan Vos** (PvdA): Ik ben heel verbaasd. Als de buurman iets doet wat niet goed is, moet je dan gewoon maar hetzelfde doen? Ik kan me

absoluut niet vinden in het woord «karikatuur». Het betreft een onderzoek van de Wageningen University, een zeer gerenommeerde universiteit. Die heeft geconstateerd dat er gemiddeld drie keer per dag antibiotica bij een kip wordt toegediend, dat de helft van de kippen voetzweren heeft en, nogmaals, dat er twintig kuikens op 1 m^2 leven. Als de heer De Liefde dit allemaal prima vindt en denkt dat de consument daarbij gebaat is, schat hij het belang van de consument anders in dan de fractie van de PvdA.

De heer **De Liefde** (VVD): Ik stel vast dat de consument op dit moment een ruime keuzemogelijkheid heeft in de supermarkt. Als ik alleen al kijk bij de Albert Heijn bij mij om de hoek, waar ik regelmatig mijn boodschappen doe, dan is daar regulier kippenvlees, een-, twee- en driesterrenkippenvlees beschikbaar. Als consument heb ik een keuze. De PvdA en de andere partijen die zich vierkant achter Kip van Morgen hebben geschaard, ontnemen de consument die keuze. Dat is niet de bedoeling in dit land. Het is terecht dat de ACM scherp heeft gekeken naar de voordelen van deze duurzaamheidsverbetering, die ik niet ontken, en de vraag of die opwegen tegen de beperking van de keuzevrijheid en de kosten. Die afweging valt negatief uit. De ACM voert Europese wetgeving uit, die al een aantal decennia meedraait en heel veel goeds heeft gebracht voor de Nederlandse welvaart.

Mevrouw **Dik-Faber** (ChristenUnie): De VVD-fractie zet het belang van de consument tegenover het belang van duurzaamheid. Het valt me op dat de VVD naar de inwoners van dit land kijkt als consumenten. Kan de VVD-fractie zich voorstellen dat die consumenten soms ook burger zijn, dat ze behoefte hebben aan goede zorg, een schoon milieu en een schone leefomgeving? Kan de heer De Liefde zich voorstellen dat die burger ook deel uitmaakt van een samenleving en dat het belang van de consument daardoor weleens kan botsen met het belang van de samenleving? Hierop krijg ik graag een reactie.

De heer **De Liefde** (VVD): Mevrouw Dik-Faber heeft helemaal gelijk. In ieder lichaam dat in deze zaal zit en rondloopt op deze aarde schuilen twee personen: de burger en de consument. De burger vindt regelmatig iets anders dan de consument. Dat is de harde realiteit waarmee we van doen hebben. Het is heel erg gevaarlijk om namens de consument te denken, omdat partijen of bepaalde groeperingen de mening van de burger kennen en die willen laten prevaleren. Ik geef een voorbeeld: privacy. De burger vindt de privacy superbelangrijk en ziet het liefst dat bedrijven niets over hem weten. De consequentie daarvan is dat de consument die op zijn tablet of IPhone kijkt, denkt: potverdorie, ik wil gewoon goede service; ik wil zo snel mogelijk dat product hebben en de dienstverlening moet heel goed zijn. Om die service en dienstverlening te kunnen bieden, moeten de bedrijven wel iets van hem weten. Zie hier het dilemma waarvoor we voortdurend staan bij allerlei vormen van beleid: de burger wil iets anders dan de consument. Ik zeg daarbij dat de burger, de consument, volledige keuzevrijheid heeft om massaal het driesterrenvlees te pakken dat wel degelijk beschikbaar is. Als de burger dat belangrijk genoeg vindt, komt er vanzelf meer productie van driesterrenvlees.

De **voorzitter**: Ik verzoek de leden om zowel in hun vraag als in hun antwoord enigszins beknopt te zijn.

Mevrouw **Dik-Faber** (ChristenUnie): De VVD ziet met mij het punt van de consument en de burger. Vervolgens neemt de VVD-fractie het mensen kwalijk dat ze het belang van de burger vooropstellen. Ik zou dan willen zeggen: de VVD-fractie doet niets anders dan het belang van de consument vooropstellen door iedere keer slechts naar de burger als

consument te kijken. Is het niet veel beter om het integraal te bekijken zodat er een integrale afweging komt waarbij we niet alleen kijken naar de prijs, maar ook naar de bredere belangen? Laten we ze geen «consumenten» of «burgers» noemen, maar gewoon «mensen». Is dat geen goed idee?

De heer **De Liefde** (VVD): De politiek heeft de moeilijke taak om de verschillende belangen die in de samenleving leven, goed af te wegen en er op een gegeven moment een keuze in te maken. Laten we even vaststellen dat we in dit huis zowel de burger als de consument vertegenwoordigen. Ik breng mevrouw Dik in herinnering dat uiteindelijk de burger kiest en instemt met bepaalde wetgeving. In de Nederlandse wetgeving rond duurzaamheid liggen de standaarden bij de productie van vlees vele malen hoger dan de Europese minimumstandaarden. We hebben in Nederland dus best wel rekening gehouden met de burger. Ik wil die consument echter niet uit het oog verliezen.
Marktafspraken worden in sommige discussies geen «overtreding van de Mededingingswet» genoemd, maar «duurzaamheidsinitiatieven». Mijn partij bekruipt zo langzamerhand het gevoel dat linkse partijen het prima vinden dat gezinnen minder vlees kunnen kopen, dat er minder dieren in Nederland gehouden worden en dat gezinnen met een laag inkomen onvrijwillig minder vlees eten en wellicht zelfs vegetariërs worden. Dat noem ik niet sociaal. De Mededingingswet staat uitzonderingen op kartelafspraken toe. De ACM toetst of een bepaald duurzaamheidsinitiatief aan de uitzonderingsgronden voldoet. Als dat zo is, volgt de uitzondering en is het toegestaan. Als dat niet zo is, is de kartelafspraak verboden. De partijen die bepleiten dat de ACM minder streng toetst, stellen de verkeerde vraag. Vraag niet wat de ACM minder moet doen, maar wat de marktpartijen en de ngo's die dat willen, meer moeten doen. Als de ACM oordeelt dat niet aan de criteria wordt voldaan, zijn de initiatieven simpelweg onvoldoende onderbouwd. Partijen moeten komen met werkelijke verbeteringen voor de duurzaamheid waarvan zowel de consument als de burger profijt hebben. Een beetje duurzaam bestaat niet, want je bent ook niet een beetje zwanger. Partijen die wat willen, moeten harder lopen en met een beter plan komen.

De heer **Jan Vos** (PvdA): Voorzitter. Ik ga eerst in op de brief van de Minister over de versterking van de positie van de consument. Hij schrijft daarin dat uit het jaarverslag van de ACM blijkt dat er in 2014 bij het constateren van overtredingen relatief veel alternatieve instrumenten zijn gebruikt in plaats van sancties. Hij schrijft ook dat het probleemoplossend toezicht wordt ondersteund door het kabinet, maar dat tegelijkertijd de preventief afschrikwekkende werking van de ACM gehandhaafd moet worden. Laat ik het zo zeggen: zachte heelmeesters maken stinkende wonden. Ik verwacht van het kabinet dat het de ACM hierover aan de tand voelt en dat we te horen krijgen waarom er minder boetes worden uitgedeeld. Ik heb ook vernomen dat de boetes vaak niet standhouden in de rechtszaal. Als dat inderdaad het geval is, moeten we nog een keer kijken naar de wettelijke bevoegdheden die we de ACM hebben gegeven. Dat onderwerp is al ter sprake gekomen in een ander verband, bij plofkippen, kolencentrales en kinderkleding in Bangladesh, waarop ik straks zal ingaan. Ook voor dit onderwerp geldt dat we de ACM wel mogelijkheden moeten geven om het toezicht adequaat uit te oefenen en zo nodig geldboetes op te leggen. Als die mogelijkheden in de huidige wetgeving niet adequaat zijn, stel ik voor dat we de wetgeving veranderen. Graag krijg ik hierop een reactie van de Minister.
Met betrekking tot de rol van de ACM in de samenleving is het spanningsveld tussen duurzaamheid, die de burger wil en de laagste prijs bij de aankoop van producten, die de consument terecht vraagt, op veel terreinen terug te vinden. Daarom heeft een groot aantal maatschappe-

lijke organisaties op 12 juli die oproep gedaan. De PvdA heeft een motie ingediend waarin gevraagd is om een onderzoek naar dit spanningsveld. Dat was naar aanleiding van de zogenaamde kolendeal. We zien echter dat dit spanningsveld op een groot aantal terreinen bestaat. Hoe staat het met dat onderzoek? Waarheen bewegen we volgens het kabinet? Ik lees in de brief van 19 maart ook dat het kabinet dit voorjaar nog terugkomt op de vraag of de Beleidsregel mededinging en duurzaamheid toereikend is. Het voorjaar is nu afgelopen. Wat is de stand van zaken?
Bij de stukken zit een brief gedateerd 11 maart over de nieuwe Commissievoorstellen en initiatieven van de Europese Unie. In de brief wordt onder meer ingegaan op late betalingen. Daarover hebben we in een ander overleg ook van gedachten gewisseld. De Minister heeft gesteld dat hij onderzoek doet naar dit punt en de uitkomsten hiervan voor de zomer rapporteert. We hebben nog een paar weken tot het reces. Wanneer horen we iets over dit onderzoek? Mijn indruk is dat grote ondernemingen kleine ondernemingen het leven behoorlijk zuur maken. In het verleden hadden we in Nederland andere regels. Hoe staat het met dat onderzoek?
Bij producten die op de markt komen, moet het publieke belang zwaarder wegen dat het private belang van ondernemingen. De consument, die niet altijd precies weet wat hij aanschaft, moet daarbij soms in bescherming worden genomen. Hoe ziet de Minister dit spanningsveld? Wat denkt hij in de toekomst te kunnen doen om dat spanningsveld een beter wettelijk kader te geven dan nu het geval is?

De heer **Bisschop** (SGP): Voorzitter. Het is mij een vreugde een poging te mogen doen Elbert Dijkgraaf te vervangen. Ik weet niet of dat lukt; dat laat ik graag ter beoordeling van de leden.
Met elkaar willen we voorkomen dat kotters te veel vis wegvangen, bevorderen dat veehouders meer werk van dierenwelzijn maken en stimuleren dat energiecentrales minder CO_2 uitstoten: verduurzaming. Ook zien we het liefst dat bedrijven dit zelf oppakken zonder zware subsidies. Samenwerking daarbij juichen we toe. Het mededingingsbeleid steekt echter een spaak in het wiel. Nederlandse garnalenvissers willen graag een certificering «milieuvriendelijk», maar mogen van de mededingingsautoriteiten geen afspraken maken over vangstbeperking. Albert Heijn dreigt nu met een boycot. Bouwbedrijven en woningcorporaties werken in het project Stroomversnelling samen om energieverspillende rijtjeshuizen om te bouwen naar nul-op-de-meterwoningen. Prachtig denk je dan, een toe te juichen innovatieve aanpak die nog even geen concurrenten kan hebben. De mededingingsautoriteit ziet een en ander door de vingers. De bedrijven die hun nek uitsteken door te vragen om handhaving zijn het haasje. En dan bedoel ik niet het product dat in de schappen ligt. Ik noem ook de ACM-analyse van Kip van Morgen. Ik ga er niet verder op in, want er is inmiddels al voldoende over gediscussieerd. De SGP vindt deze gang van zaken ongewenst. Vrije mededinging is een middel om welvaart en welzijn van mens en dier te verbeteren. Vrije mededinging kan een zeer belangrijk middel zijn, maar is geen heilige graal. De SGP wil daarom dat het mededingingsbeleid verduurzaming niet langer dwarsboomt maar faciliteert. Daarvoor zijn af en toe wat moedige stappen nodig. We moeten dan ook bereid zijn om gecontroleerd bepaalde afspraken voor een bepaalde periode toe te staan. De ACM kan daarin uitstekend een rol vervullen.

De heer **Verhoeven** (D66): Mijn oren beginnen echt te klapperen. Van het CDA kunnen we verwachten dat het zo nu en dan wat opportunisme aan de dag legt op het moment dat een toezichthouder een uitspraak doet. De SGP profileert zich echter altijd als de partij die het staatsrecht en een correcte politiek op een heel hoog platform zet.

De heer **Bisschop** (SGP): Dat klopt.

De heer **Verhoeven** (D66): Dat klopt zeker. De heer Bisschop begint nu een heel betoog waarin hij zich zeer kritisch uit over allerlei uitspraken van de ACM die gewoon binnen de huidige wetten tot stand zijn gekomen en getoetst zijn binnen de kaders waarbinnen de toezichthouder moet werken. Wat wil de heer Bisschop dat de ACM nu doet? Of wil hij de wet aanpassen?

De heer **Bisschop** (SGP): Ik kom in het vervolg van mijn betoog nog op dit punt terug, maar ik wil vast een misverstand uit de weg ruimen. Met mijn betoog zet ik erop in dat we het antimededingingsbeleid eens goed tegen het licht houden. Er zijn een aantal factoren die mededinging bepalen, frustreren of wat dan ook en we moeten al die factoren wegen. Het lijkt heel duidelijk als we een verbod op kartelvorming enzovoorts beperken tot: er mag geen prijsafspraak gemaakt worden. Het beleid moet echter breder zijn. Het beleid moet ook kijken naar het effect op langere termijn als we op korte termijn toestaan dat de concurrentie even buiten de deur wordt gehouden. Die kun je voor bepaalde tijd wegzetten met het oog op het resultaat op langere termijn. Neem bijvoorbeeld het energiezuinig maken van rijtjeshuizen. Als er voldoende productie is geleverd met de nieuwe techniek, is de markt daarna vrij, om het zo maar even te zeggen. Daarnaar moeten we kijken. Het is prima dat er toezicht is op kartelvorming en alles wat daarmee samenhangt. De SGP is daar een warm voorstander van. Er is echter meer wat mededinging bepaalt. Als mededingingsregels op dit moment verduurzaming hinderen, moeten we echt naar het beleid kijken. De ACM kan zich dan aan de regels houden. Dat is overigens nog maar de vraag, maar ik trek niet in twijfel dat de ACM haar functie naar eer en geweten uitoefent. Als de verduurzaming echter gehinderd wordt door de regels, moeten wij de moed hebben om het beleid tegen het licht te houden. Dat is de insteek van mijn betoog. Ik denk dat ik daarbij D66 aan mijn zijde kan vinden.

De heer **Verhoeven** (D66): Integendeel. De heer Bisschop had een heel lang antwoord, maar hij zegt eigenlijk dat een bedrijf dat duurzaam is, wel een kartel mag vormen. Dat is bijna wat de heer Bisschop hier betoogt. Hij zegt ook dat het beleid op een bredere manier beoordeeld moet worden en niet alleen op mededinging. Dat klopt. Alleen heeft de toezichthouder de door de politiek gekaderde taak om binnen de bestaande wet uitspraken te doen over de totstandkoming van bepaalde bewegingen op de markt. Politici hebben die opdracht zelf aan de ACM gegeven en kunnen zelf die wet veranderen. Als ze dat niet doen en gelijk gaan schreeuwen op het moment dat de toezichthouder een uitspraak doet die niet past binnen hun ideaal, dan zetten ze de toezichthouder onder grote druk. Wil de SGP, net als een aantal andere partijen, ook die kant op?

De **voorzitter**: De heer Bisschop, met de hoop op een iets beknopter antwoord.

De heer **Bisschop** (SGP): Ik zal mijn uiterste best doen. De SGP wil dat we bij mededinging breder kijken dan alleen maar naar mededinging. Ik kom er in het vervolg van mijn betoog op terug. De SGP wijst er echter ook op dat de interpretatie van regels eveneens keuzes behelst. Je kunt soms een andere afweging maken of een andere route kiezen binnen de gestelde nationale en soms Europese regels. Die ruimte is er. We pleiten ervoor om die ruimte ook te benutten ten behoeve van verduurzaming. Daarover gaat ook het vervolg van mijn betoog.
Met betrekking tot mededinging beperkende afspraken die toegestaan zijn als ze positief uitvallen voor de consumentenwelvaart zie ik twee knelpunten die om een oplossing vragen. Het eerste knelpunt betreft de vraag hoe we consumentenwelvaart moeten zien en bepalen. De Europese kartelbepalingen bieden ruimte om niet alleen directe voordelen

voor de consument mee te wegen, maar ook voordelen voor milieu en dierenwelzijn in het algemeen. Het Europese Hof van Justitie, de interpretator van deze wet- en regelgeving, biedt die ruimte ook. Alleen de Europese Commissie heeft deze ruimte eenzijdig beperkt tot de directe voordelen voor de consument en heeft zelfs gevraagd om aanpassing van onze beleidsregel. Onze mededingingsautoriteit volgt helaas deze lijn. Ze gebruikt bij Kip van Morgen bijvoorbeeld de willingness-to-paymethode om het directe voordeel met betrekking tot consumentenwelvaart te bepalen. Naar ons oordeel is dat kortzichtig beleid. De maatschappij wil over het algemeen een verbetering van milieu en dierenwelzijn. De consument kijkt echter nog vaak alleen naar de kale marktprijs. Dat is de realiteit. Die kale marktprijs zegt echter niets over de kosten en baten van de producten. Als we de markt en de kale marktprijs als uitgangspunten blijven nemen, komen we er niet. Er ontstaat dan al snel een cirkelredenering waardoor afspraken onmogelijk worden. Die redenering luidt: als de consument niet bereid is te betalen voor een beter product, dan heeft de afspraak onvoldoende meerwaarde of als de consument wel bereid is voldoende te betalen, dan is de afspraak niet nodig. Er kan dus nooit tot een afspraak gekomen worden. Dat heeft te maken met de eenzijdige insteek bij het gehele thema «mededinging». Daardoor staat mededinging verduurzaming in de weg.
Ik kom bij het tweede knelpunt. De ruimte voor afspraken ter bevordering van de consumentenwelvaart is een uitzonderingsbepaling bij het kartelverbod, en niet een onderdeel van het kartelverbod zelf. De bewijslast ligt dus bij de bedrijven en niet bij de mededingingsautoriteit. Ook is er sprake van een toets achteraf. Dit zijn twee zwaarden van Damocles die het voor bedrijven heel onaantrekkelijk maken om dergelijke afspraken te maken. Men kan achteraf immers zomaar aan een of beide zwaarden geregen worden. Gelet op de noodzaak om te verduurzamen is dat ongewenst.
Wat nu? De cruciale vraag is of het kabinet deze knelpunten in de huidige vormgeving van het toezicht erkent. Neemt het kabinet de uitdaging aan om op nationaal en Europees niveau oplossingen te zoeken voor de korte en langere termijn? De SGP vraagt het kabinet concreet drie stappen te zetten. In de eerste plaats vraag ik de Minister om de Beleidsregel mededinging en duurzaamheid aan te scherpen door terug te gaan naar de oorspronkelijke versie. Ik heb het dossier tot mij genomen: de latere versie houdt een versmalling van de beleidsregel in. In de oorspronkelijke versie werd het begrip «consumentenwelvaart» breder opgevat dan de directe voordelen voor de consument. De oorspronkelijke versie had dus meer langeretermijnperspectief.

De **voorzitter**: Wilt u afronden?

De heer **Bisschop** (SGP): In de tweede plaats vraag ik de Minister om in Brussel aan te dringen op een koerswijziging. Concreet betreft het dan aanpassingen van richtsnoeren. Deze moeten samenwerking rond verduurzaming niet insnoeren, maar het moeten trekkoorden zijn om de verduurzaming vooruit te sjorren.
In de derde plaats moeten we bekijken op welke manier we de twee zwaarden van Damocles kunnen omsmeden naar ploegscharen. We moeten bedrijven niet afschrikken om samen te werken, maar we moeten ze hiertoe stimuleren. Bedrijven verdienen eerder duidelijkheid en in sommige gevallen het voordeel van de twijfel. Dat kan keurig in de tijd uitgezet worden en ook in tijd beperkt worden. Een aanpassing van de Europese regels gaat lang duren.

De **voorzitter**: Ik verzoek u nu af te ronden, want het is echt zesenhalve minuut.

De heer **Bisschop** (SGP): En ik spreek de laatste zin uit. Ik vraag de Minister om hierop in te zetten, ook op aanpassing van de Europese regels, maar ondertussen vast stappen te ondernemen.

De heer **Verhoeven** (D66): Voorzitter. Het is een bijzonder debat. Ik dacht dat het een redelijk rustig debat zou worden, maar we zien hier dat politici soms verrast worden door wat ze zelf gevraagd hebben. In dit geval hebben we gevraagd om onafhankelijk toezicht van een toezichthouder met een bepaalde taakopdracht die bepaalde wetgeving toetst. Meerdere politici zijn kritisch op de uitspraken die daaruit voortkomen. Ik geef toe dat ik ook weleens knarsetandend naar de ACM kijk, bijvoorbeeld als ze zegt dat ze de kabel niet openstelt. De ACM vindt het geen goed plan, terwijl de gehele Tweede Kamer en de Minister willen dat de kabel opengesteld wordt. Ik kijk ook knarsetandend naar de ACM op het moment dat journalisten of huisartsen die proberen samen te werken om hun zaak overeind te houden, worden teruggefloten, terwijl grote bedrijven mogen fuseren.
Als politici kunnen we dan twee dingen doen. Ten eerste kunnen we de wet aanpassen en ten tweede kunnen we de taakopdracht van de ACM herzien. Meer smaken zijn er niet. Wat we niet moeten doen, is elke keer als de ACM doet wat we gevraagd hebben, namelijk een onafhankelijk oordeel vellen over een bepaalde situatie, met zijn allen zeggen: poeh, onze idealen passen daar niet bij. Als men aan mij vraagt of ik een voorstander van duurzaamheid ben, zeg ik dat ik een gepassioneerd voorstander van duurzaamheid ben. In tegenstelling tot wat de heer De Liefde net allemaal hierover beweerde, mag duurzaamheid echter geen reden zijn om kartelvorming toe te staan. Dat spanningsveld wordt beoordeeld. Het is heel logisch dat de toezichthouder die tot taak heeft om naar mededinging te kijken, niet kijkt naar duurzaamheid, maar naar de belangen van bedrijven en naar mededinging. Daarvoor is de ACM namelijk opgericht. Het was goed geweest als er gisteren meer Tweede Kamerleden bij de bijeenkomst over onafhankelijk toezicht waren geweest, want het is echt een heel interessant onderwerp.
Voor dit AO heb ik nog een heel ander onderwerp: mededinging in een digitaal tijdperk. Daarop gaat de ACM in Signaal 2015 uitgebreid in. De ACM stelt dat onlinemarkten fundamenteel verschillen van offlinemarkten. Belangrijke verschillen zijn schaalgrootte en netwerkeffecten. Ook het gebrek aan grenzen is belangrijk en de fluïde en soms onduidelijke verbanden tussen de verschillende onlinediensten. Hierdoor ontstaan monopolies relatief gemakkelijk in de onlinemarkt. Microsoft, Google en Facebook zijn hier goede voorbeelden van. Aan de andere kant volgen de monopolies elkaar ook weer sneller op: van MySpace tot Facebook, van MSN tot WhatsApp en van Yahoo tot Google. Volgens sommigen kan het ontstaan van monopolies reden zijn voor een meer interventionistische aanpak van de marktwerking door de overheid. Volgens anderen, onder wie Schumpeter, zorgt juist concurrentie ervoor dat de ene dominante partij de andere dominante partij snel opvolgt en is sterk ingrijpen dus helemaal niet nodig. Hoe kijkt de Minister naar deze digitale dilemma's met betrekking tot mededinging? Ziet hij ook dat monopolies sneller in onlinemarkten ontstaan? Voldoen de huidige mededingingsregels in zijn ogen nog wel aan de veranderende werkelijkheid? De Minister verricht onderzoek naar de rol van platforms in het internetwaardeweb, zoals hij dat noemt. Kijkt hij daarbij ook naar mogelijke aanpassingen van de mededingingsregels voor onlinemarkten?
Ook het misbruiken van een monopolie verloopt in onlinemarkten anders. Zo wordt bijvoorbeeld Google er vaak van beschuldigd zijn eigen diensten voorrang te geven. Als je Gmail probeert te bereiken via Internet Explorer krijg je een grote pop-up te zien met de mededeling dat je browser verouderd is. Klik hier voor Google Chrome, staat er dan. Google wil natuurlijk dat je naar de eigen browser gaat. Is dit soort praktijken niet in

strijd met de mededingingsregels? Microsoft is een aantal jaren geleden gedwongen om consumenten de keuze te geven tussen verschillende internetbrowsers, maar Apple hoeft dat niet. Is dat wenselijk?
Op elke mobiele markt zien we vier tot vijf operating systems met elk een eigen ecosysteem, apps en diensten. Daardoor worden consumenten gedwongen om voor een bepaalde operatingsystemfabrikant te kiezen als ze een bepaalde dienst willen afnemen. Netflix probeert bijvoorbeeld actief te voorkomen dat de app van Netflix op BlackBerry-apparaten terechtkomt. De CEO van BlackBerry heeft er daarom voor gepleit om naast netneutraliteit ook appneutraliteit toe te passen. Wat vindt de Minister van dat idee?
Duurzaamheid is al even aan de orde geweest. Het is begrijpelijk dat heel veel mensen pleiten voor duurzaamheid. Ik heb daarover net al het een en ander gezegd met betrekking tot de uitspraken van de ACM. De Minister – en die kunnen we wel direct aanspreken – schrijft in zijn brief dat hij zal bezien of de Beleidsregel mededinging en duurzaamheid toereikend is en dat verkend zal worden welke stappen gezet kunnen worden om de Europese Commissie te bewegen om dit onderwerp op te pakken. Wat is de stand van zaken met betrekking tot dat voornemen? Kan de Minister een update aan de Kamer geven?
Tot slot kom ik bij het belangrijkste onderwerp: de biermarkt. De Minister en de Kamer hebben hierover de afgelopen tijd vaak en veel gesproken. Ook dat was een stevig en heftig debat. Volgens de ACM, de toezicht-houder, is er voldoende dynamiek en concurrentie in de biermarkt. Tegelijkertijd zegt de ACM dat de dynamiek verder versterkt moet worden door het vergroten van de transparantie in contracten en het verbeteren van de professionaliteit van horecaondernemers. De oplossing die nu geboden wordt, bestaat uit een uniforme uitleg van veelgebruikte begrippen en een checklist voor ondernemers. Dat klinkt mij vrij mager in de oren. Is de Minister van mening dat deze stappen voldoende zijn om tot meer transparantie en professionaliteit te komen?

Mevrouw **Dik-Faber** (ChristenUnie): Voorzitter. De Mededingingswet ziet slechts toe op een beperkt onderdeel van het publieke belang. Dat belang is de interne markt en zo veel mogelijk concurrentie. Het belang van de consument, een zo laag mogelijke prijs, staat centraal. Wat gebeurt er als mededinging botst met andere publieke belangen? Het belang van de individuele consument is niet altijd het belang van de burger of de samenleving als geheel. Ik denk dan bijvoorbeeld aan een gezond milieu, het verbeteren van het dierenwelzijn, duurzame voedselproductie en zorg, maar ook aan internationale mensenrechten. Deze belangen zijn nu vaak ondergeschikt aan de mededingingswetgeving en de vrije markt. Ik licht dit toe aan de hand van een paar voorbeelden.
Huisartsen willen graag samenwerken om betere zorg te kunnen leveren aan hun patiënten. De Mededingingswet staat deze samenwerking in de weg, maar in artikel 6, lid 3 wordt wel geregeld dat in sommige situaties een mededinging beperkende afspraak is geoorloofd. Huisartsen hebben echter niet de juridische kennis om gezamenlijk bij wijze van proeve een voorstel aan de ACM voor te leggen. Het maken van afspraken per regio om een goede onderhandelingspartij voor zorgverzekeraars te zijn, wordt niet toegestaan door de Mededingingswet. Is het niet een ridicule gedachte dat huisartsen onderling concurreren voor de gunsten van de zorgconsument? Huisartsen en andere eerstelijnszorgverleners kunnen onvoldoende samenwerken om tot zorgvernieuwing te komen. Ze kunnen niet gezamenlijk optrekken om fatsoenlijke prijsonderhandelingen met de zorgverzekeraars te voeren. Zo bezien is er weinig verschil tussen huisartsen en boeren en tuinders die zich tegenover de oppermachtige supermarkten geplaatst zien. Het is «tekenen bij het kruisje».
Ik heb een tweede voorbeeld. In 2013 blokkeerde de ACM de sluiting van verouderde kolencentrales, terwijl dat was afgesproken in het energieak-

koord. Door deze sluiting zou de energierekening immers enkele euro's per jaar hoger worden. Volgens de ACM waren de positieve milieu en volksgezondheidseffecten niet zodanig groot dat ze de hogere energierekening voor de Nederlandse consument zouden compenseren. De Mededingingswet is er immers voor de consument. Hoe zit het dan met de gezondheid van diezelfde consument? Minder fijnstof in de lucht is immers in zijn voordeel. Hoe zit het met het beperken van de CO_2-uitstoot en de klimaatverandering?
Ik heb nog een derde voorbeeld. Stel dat producenten van chocolade of koffie afspreken om per direct kinderarbeid bij de productie tegen te gaan. De consumentenprijs gaat dan waarschijnlijk omhoog, omdat de volwassen arbeiders immers een leefbaar loon moeten krijgen. Geredeneerd vanuit de Mededingingswet is dat slecht nieuws voor de consument. Het is echter goed nieuws voor de kinderen en de arbeiders in Afrika en Zuid-Amerika.
Een vierde voorbeeld: bij Kip van Morgen is de ACM van mening dat de duurzaamheidsafspraken die het bedrijfsleven collectief heeft gemaakt, te weinig opleveren voor de consument. De voordelen voor dierenwelzijn, milieu en volksgezondheid wegen niet op tegen het nadeel van een beperking van de concurrentie op de markt voor kippenvlees. Terwijl de burger zegt tegen de plofkip te zijn, gaat het te ver als diezelfde burger als consument € 0,64 per kilo meer moet betalen. Dat is € 0,06 per kipfiletje.
Mijn fractie vindt het onverteerbaar dat een toezichthouders namens de overheid marktinitiatieven blokkeert die goed voor de samenleving zijn. Een belangrijke oorzaak hiervan is de liberale marktvisie die ten grondslag ligt aan de Europese mededingingsregels. De regels zijn gebaseerd op zo veel mogelijk concurrentie en zo veel mogelijk voordeel voor de individuele consument. Pas daarna wordt het belang van de burger en de samenleving als geheel meegewogen. Op deze wijze worden veel initiatieven op het gebied van de verbetering van de zorg, dierenwelzijn, duurzaamheid of mensenrechten in de kiem gesmoord of komen zelfs helemaal niet van de grond. De ChristenUnie heeft enkele jaren geleden al gepleit voor een autoriteit voor mens, milieu en markt. Deze autoriteit zou mededinging als een van de belangen mee moeten wegen, maar niet als het centrale belang. De markt gaat niet boven het belang van de samenleving, boven het belang van mensen. Dat moet ook in het overheidstoezicht tot uitdrukking komen. Een brede marktmeester die niet alleen toetst aan de Mededingingswet maar ook andere maatschappelijke belangen meeneemt, zou recht doen aan dit principe.
Tot slot heb ik een paar vragen aan de Minister. Welke mogelijkheden ziet de Minister om duurzaamheidsafspraken voor initiatieven als Kip van Morgen zodanig vorm te geven dat ze de mededingingstoets kunnen doorstaan? Is het bijvoorbeeld geoorloofd dat supermarkten individuele afspraken maken met producenten? Hoe staat het met de toegezegde toets of de Beleidsregel mededinging en duurzaamheid toereikend is? Het lijkt er namelijk op dat deze te weinig ruimte biedt voor duurzaamheidsinitiatieven. Is de Minister bereid om te bekijken hoe de ruimte binnen het wettelijk kader maximaal benut kan worden? Hoe geeft de Minister ondernemingen meer houvast? Dit kan bijvoorbeeld door de ACM te vragen om een zienswijze op te stellen bij voorgenomen afspraken waarbij de ACM kan aangeven wat er wel en eventueel niet kan. Is de Minister bereid in Europa het debat aan te gaan over de vraag hoe maatschappelijke belangen naast mededinging meegenomen kunnen worden, waarbij de ACM als een brede marktmeester gaat toetsen?

De **voorzitter**: De Minister heeft aangegeven direct te kunnen antwoorden. Daarmee zijn we altijd heel blij. Ook in de eerste termijn van de Minister hanteer ik twee interrupties per fractie. Volgens mij moet het daarmee lukken.

Minister **Kamp**: Voorzitter. Misschien is het goed om een enkele opmerking te maken voordat ik op de concrete vragen en opmerkingen inga. Ik denk dat de meeste woordvoerders zich wel realiseren dat goed functionerende markten in belangrijke mate bijdragen aan economische groei en innovatie. De overheid heeft hierbij de taak om voorwaarden te scheppen, de spelregels vast te stellen en ervoor te zorgen dat er toezicht is. Een belangrijk instrument om dit alles te organiseren is de Mededingingswet. Het toezicht hebben we opgedragen aan de ACM. Over de ACM is een groot aantal opmerkingen gemaakt. We kunnen vaststellen dat de effectiviteit en efficiency van het markttoezicht de afgelopen jaren steeds beter zijn geworden. Ieder jaar gaan we daarin vooruit en daarmee willen we doorgaan. De volgende stap is een wetsvoorstel over verhoging van de boetemaxima die de ACM kan opleggen. Dat voorstel is in april aan de Kamer aangeboden. Ik hoop dat het snel met de Kamer besproken kan worden.
De ACM is in 2013 tot stand gekomen. Toen zijn er ook afspraken gemaakt over het tijdstip waarop we een en ander zouden evalueren, namelijk 2015. Op dit moment zijn we dan ook bezig met de evaluatie. Ik verwacht de resultaten in het najaar. Voor zover een aantal vragen nu nog niet naar tevredenheid van de Kamer kunnen worden beantwoord, kunnen die aan de orde komen bij de bespreking van de evaluatie aan het eind van het jaar.
In de tussentijd kunnen we het werk van de ACM goed volgen doordat ze met een jaarverslag is gekomen. Dat betreft het jaarverslag over 2014. De ACM komt bovendien met een apart stuk waarin ze opmerkingen maakt, dingen signaleert en haar mening geeft. Dat is Signaal 2015, dat nu ook voorligt bij de Kamer. De ACM heeft haar inschatting gegeven van het maatschappelijke effect van haar activiteiten. Ze denkt dat door haar activiteiten de consumentenwelvaart in het jaar 2014 met 1,2 miljard is toegenomen. Dat is wat minder dan in de jaren daarvoor, maar het is nog steeds een betekenisvolle bijdrage. Ik denk dat deze afname geen structureel karakter heeft, maar dat de bijdrage in de loop der jaren kan variëren, afhankelijk van concrete zaken die zich voordoen.
Het is goed te beginnen met mededinging en duurzaamheid, omdat hierover veel opmerkingen zijn gemaakt door onder andere mevrouw Dik-Faber. Voor haar hadden ook een aantal andere woordvoerders hierover al opmerkingen gemaakt. Het onderwerp is aan de orde gesteld. Ik zal proberen om in samenhang in te gaan op alle gemaakte opmerkingen. Duurzaamheidsinitiatieven zijn gewenst. Mededingingsregels, zowel de nationale als de Europese, bieden daarvoor ruimte. In de Beleidsregel mededinging en duurzaamheid en in het visiedocument van de ACM wordt verduidelijkt wat die ruimte precies is. Alle woordvoerders hebben voorbeelden van de duurzaamheidsinitiatieven genoemd. De heer De Liefde deed dat op een wat andere wijze dan de meeste andere woordvoerders. De Staatssecretaris en ik staan positief tegenover de genoemde initiatieven. We hadden graag gezien dat de afspraken rond Kip van Morgen en de kolencentrales niet in strijd zouden zijn geweest met de mededingingsregels, althans dat de ACM geacht zou hebben dat deze niet in strijd daarmee waren. Zoals door de heer Verhoeven terecht werd gezegd, hebben we heel bewust de taak om daarover een opvatting te hebben in handen van de ACM gelegd. De ACM is door ons ingesteld en met de taak belast om als onafhankelijke toezichthouder te beoordelen of initiatieven al dan niet aan de Mededingingswet, die we als wetgever ook zelf tot stand hebben gebracht, voldoen.
We kunnen inderdaad vaststellen dat de uitspraken van de ACM een remmende werking hebben op de duurzaamheidsinitiatieven die ontplooid worden. Partijen durven het risico van een mogelijk optreden van de ACM niet aan. Ik vind dat een ongewenste uitkomst. Daarom hebben we een aantal dingen gedaan. Ten eerste ben ik zelf naar Brussel gegaan en heb hierover met de verantwoordelijke commissaris, Commis-

saris Vestager, gesproken. In Denemarken zeggen ze «Vester». Ik heb met haar bekeken of de interpretatie van «duurzaamheid» in de Europese mededingingsregels meer ruimte kan bieden voor duurzaamheidsinitiatieven. Dat hadden we al eerder gedaan met de medewerkers van de Europese Commissie, maar dat overleg is nog niet afgerond. In vervolg op mijn overleg met Commissaris Vestager zal er verder overleg tussen de Nederlandse en Europese medewerkers plaatsvinden. Ik denk dat die ruimte er wel is en probeer daarover overeenstemming te bereiken met de Europese Commissie. Als het overleg is afgerond, kom ik erop terug.
Ten tweede wordt de Beleidsregel mededinging en duurzaamheid aangepast. We kunnen duidelijker maken wat wel en wat niet mag. Bovendien kunnen we de methode om te bepalen of iets wel of niet mag en de manier waarop bepaalde belangen door de ACM in de afweging meegenomen moeten worden, duidelijker maken. Dat kunnen we als wetgever doen. We kunnen wel degelijk in de beleidsregel aangeven dat bepaalde belangen bij de afweging uitdrukkelijk in beeld gebracht moeten worden. Ik ben ook van plan dat te doen.
Een en ander kan echter niet alleen opgelost worden doordat de Europese Commissie, de ACM of het kabinet zaken verduidelijkt. De partijen die duurzaamheidsinitiatieven nemen, moeten goed en duidelijk onderbouwen op welke manier hun initiatief binnen het mededingingskader past. Dat mededingingskader is belangrijk. We hebben er belang bij dat er geen samenspanning is, dat er geen kartelvorming plaatsvindt of dat bedrijven niet op een oneerlijke manier uit de markt gedrukt worden. Dat mededingingskader is dus van belang. Binnen dat kader is ruimte, maar de initiatiefnemer moet wel goed en duidelijk aangeven waarom die ruimte er in zijn geval zou zijn. Dat gaat nog steeds niet goed genoeg. We kunnen meer samenwerken op dit punt. De ACM moet in de contacten met initiatiefnemers op constructieve wijze meedenken. Voor initiatiefnemers bestaat de mogelijkheid om vooraf contact op te nemen met de ACM en te bespreken wat ze willen doen, of dat mogelijk is, hoe het zit met de regels en of er ruimte is. Ik roep de partijen niet alleen op om hun eigen initiatief beter toe te lichten, maar daarover vooraf contact op te nemen met de ACM.

De heer **Jan Vos** (PvdA): Ik ben buitengewoon verheugd over de wijze waarop de Minister zijn inschatting van de bestaande situatie geeft en die deelt met de Kamer. Hij constateert dat de duurzaamheid op een aantal punten geremd wordt en geeft aan dat de beleidsregel daarvoor wordt aangepast. Ik ben benieuwd of de Minister een nadere invulling kan geven van de manier waarop hij de beleidsregel wil aanpassen. Voor 2006 was er niet zozeer sprake van een vrijstelling, maar van een ontheffing. Is het mogelijk terug te keren naar die situatie? Voor de desbetreffende partijen biedt een ontheffing meer rechtszekerheid dan een vrijstelling.

Minister **Kamp**: Op die vraag kan ik nu geen antwoord geven. Ik kan alleen aangeven hoe ik er tegenaan kijk en wat ik vind van de duurzaamheidsinitiatieven. Zo'n aanpassing moet op een goede manier uitgewerkt worden. Die schud ik niet zomaar uit mijn mouw. Die zal pas in de loop of tegen het einde van dit jaar komen. Ik doe het zo snel mogelijk, maar een en ander moet goed worden geformuleerd en worden besproken met alle betrokkenen. Misschien dat er nog geconsulteerd moet worden. Het is dus nu nog te vroeg om er een uitspraak over te doen, anders dan mijn intentie om eraan te werken.
Ik ga meteen in op het tweede punt van de heer Vos, namelijk de terugkeer van de ontheffing. Dat punt is ook naar voren gebracht door de heer Bisschop. In de Mededingingswet werd vroeger inderdaad de mogelijkheid genoemd om een ontheffing aan te vragen. Die is er toen uitdrukkelijk door de wetgever ingebracht, maar het liep onmiddellijk spaak. Er werden zoveel aanvragen gedaan dat de NMa het absoluut niet

aankon en ook niet aan zou kunnen. Die systematiek is dus niet werkzaam gebleken en in 2004 door de wetgever weer uit de Mededingingswet geschrapt. Ik verwacht dat we hetzelfde probleem krijgen, als we nu weer hetzelfde gaan doen. We leggen de ACM lam met een stroom ontheffingsaanvragen. We moeten wel meer aandacht hebben voor het vooraf bieden van meer zekerheid aan bedrijven over de vraag of een initiatief past binnen het mededingingsrecht. De ACM doet al veel proactief op dat gebied. Ze geeft richtsnoeren op haar website. Ze komt met kennisbanken en handleidingen. Wij vaardigen bovendien beleidsregels uit. Ik heb net al gewezen op de mogelijkheid om vooraf een vraag aan de ACM voor te leggen en een antwoord hierop te vragen, als er iets nieuws aan de hand is of als een nieuwe rechtsvraag aan de orde is, waarop de richtsnoeren, kennisbank en handleidingen geen duidelijk antwoord geven. Op deze manier kan recht gedaan worden aan wat de woordvoerders beoogden, zonder de maatregel die de heer Vos en de heer Bisschop noemden en die in de praktijk niet houdbaar blijkt te zijn, weer in te voeren.

De **voorzitter**: De heer Vos in tweede termijn. Wat voor de leden geldt, geldt ook voor de Minister: graag korte antwoorden.

De heer **Jan Vos** (PvdA): Ik dank de Minister voor de toezegging om dit onderwerp nader te bestuderen. Kan ik erop rekenen dat hij dit punt meeneemt bij de uitvoering van de motie die mijn fractie in maart hierover heeft ingediend? Is de Minister bereid om te bekijken hoe dit eventueel op Europees niveau geregeld moet worden en of hiervoor een wetswijziging nodig is?

Minister **Kamp**: Ik ben zeker bereid om bij de dingen die nog verder uitgewerkt moeten worden, Kamermoties en opvattingen van woordvoerders te betrekken. Met betrekking tot het punt dat ik net heb behandeld, het spanningsveld tussen duurzaamheidsinitiatieven en mededingingsregels, vind ik dat die regels gehandhaafd moeten worden, maar dat die wel zodanig moeten zijn dat er reële mogelijkheden geschapen worden. Ik zal echter zowel op Europees als op nationaal niveau de moties en de opvattingen van de woordvoerders betrekken bij de verdere uitwerking.

De heer **Bisschop** (SGP): Ik dank de Minister ook voor de opmerkingen ten aanzien van mededinging in relatie tot duurzaamheid en de toezegging dat de beleidsregel aangepast wordt. In welke richting denkt de Minister de beleidsregel aan te passen? Op welke termijn kunnen we iets dergelijks verwachten?

Minister **Kamp**: De termijn heb ik genoemd. Ik heb net aangegeven wanneer de beleidsregel veranderd zal worden. Ik ben daarover met de Europese Commissie in gesprek. Zodra er duidelijkheid over is, kom ik daarmee naar de Kamer. Ik hoop een en ander in de tweede helft van dit jaar te realiseren. Ik blijf ook de individuele zaken volgen. Ik heb grote belangstelling voor projecten als de kolencentrales en Kip van Morgen, maar ook voor het project Stroomversnelling, dat de heer Bisschop noemde.
Tegen het project Stroomversnelling kijk ik net zo aan als de heer Bisschop. Voor degenen die dit project niet op hun netvlies hebben staan, geef ik even een toelichting. We hebben heel veel oude huizen, ongeveer 5 miljoen, die destijds grootschalig en min of meer industrieel zijn gebouwd. Die zijn er nu zo'n beetje aan toe om grootschalig aangepakt te worden. De ambitie is om dat op een dusdanige manier te doen dat er meteen nul-op-de-meterwoningen van gemaakt worden. Dat betekent dat er geen energie meer aangevoerd hoeft te worden naar die woningen. Het is een heel goed project en ik wil graag dat het slaagt. Het project kan

alleen slagen als we het op industriële schaal aanpakken, maar dan ontstaat er een spanningsveld. Bedrijven moeten investeren in fabrieken om het industrieel te kunnen aanpakken en er moeten afspraken gemaakt worden met grote woningcorporaties, waardoor de mogelijkheid bestaat dat een en ander in strijd met de mededingingsregels is. Ik vind dat de ACM het hierbij goed heeft gedaan. Ze heeft guidance gegeven voor dat project. Ze heeft gezegd: er zijn vier grote bouwbedrijven samen met zes grote woningcorporaties met dit project bezig. Die hebben een eerste fase opgezet en die fase laten we zo lopen. Er zijn niet zo heel veel bouwbedrijven die voor zo'n project complete fabrieken kunnen neerzetten, maar die vier grote bouwbedrijven gaan dat doen en willen hun nek daarvoor uitsteken. Er is een grote markt voor. Als echter de eerste fase eenmaal ontwikkeld is, moet vervolgens de mededinging weer zijn recht krijgen. Dan moet iedereen weer een kans krijgen om te investeren en op dat project in te springen. Dan mag die grote markt niet afgeschermd worden. De ACM heeft in het project Stroomversnelling gedaan wat verstandig is.

De heer **Bisschop** (SGP): De ACM heeft dit door de vingers heeft gezien. Als er echter klachten komen, onderneemt de ACM alsnog serieus actie. Ik betwist een beetje of het zo loyaal en royaal is toegestaan als nu wordt voorgesteld. Het antwoord met betrekking tot de beleidsregel is helder. Wat betreft de afspraken die de bedrijven vooraf moeten maken met de ACM: natuurlijk gebeurt dat, maar toch blijft er te veel onzekerheid – het tweede punt van de drie punten die ik aan de Minister heb voorgelegd – om stappen te kunnen ondernemen. Blijkbaar leiden die gesprekken te weinig tot zekerheid. Ziet de Minister mogelijkheden om daarin een stimulerende rol te vervullen, uiteraard zonder in de bevoegdheden van de ACM te treden?

Minister **Kamp**: Het antwoord op die laatste vraag is nee. Ik vind ook niet dat er te veel onzekerheid is. De mededingingsregels zijn heel nuttig. Die zijn er op Europees en nationaal niveau en moeten nageleefd worden. Het is niet zoiets als «regels zijn regels en verder kijken we nergens naar». Dat doen we zeker wel. Dat doen we bijvoorbeeld als we de Beleidsregel mededinging en duurzaamheid aanpassen en daarbij ook duurzaamheid als factor voor overweging inbrengen, zoals mijn bedoeling is. Er kan wel degelijk op dat proces gestuurd worden, maar wel met respect voor de mededingingsregels en met respect voor de rol van de ACM. De ACM kan ook bekijken op welke manier ze haar rol als toezichthouder op een verantwoorde wijze kan invullen. Het is niet zo dat de ACM dingen door de vingers ziet. De ACM constateert dat er iets is, daarover heeft ze overleg en ze stelt een zekere spanning vast. Vervolgens geeft de ACM guidance en zegt: je moet zus of zo doen gedurende die en die fase en daarna gaan we dat doen en dan doe je het goed. Het is natuurlijk heel logisch dat een bedrijf of corporatie handelt naar de guidance die het van de ACM krijgt. Ik wens iedereen die daarover een rechtszaak gaat voeren, succes. Dat lijkt me niet zo kansrijk. De ACM is bereid om bij onduidelijkheden via websites, allerlei handleidingen en andere mogelijkheden duidelijkheid te bieden. Ze zegt er bovendien bij: als u denkt dat uw casus er niet invalt, mag u zich vooraf bij ons melden om er met ons over te praten. Dat is een goede opzet. Er zijn verstandige regels, er is een onafhankelijke toezichthouder en er wordt normaal overleg gepleegd en hulp geboden.

Mevrouw **Dik-Faber** (ChristenUnie): Op dat laatste punt heb ik nog een vraag. Ik heb een casus genoemd die over een heel andere situatie gaat, namelijk de zorg. Huisartsen hebben niet de kennis en de expertise in huis om contact op te nemen met de ACM met de vraag of hun initiatief past binnen de mededingingsregels. De ACM wil best in gesprek gaan met een bedrijf of een cluster van bedrijven, eventueel ook wel met een groep

huisartsen, maar alleen als er sprake is van een nieuwe casus die ook nieuwe jurisprudentie oproept. Daar wringt het. Er is een drempel om een initiatief voor te leggen bij de ACM. Ziet de Minister die ook? Is hij bereid om met die drempel aan de slag te gaan en die uiteraard het liefst weg te nemen?

Minister **Kamp**: Misschien kom ik straks nog even terug op de zorg en de huisartsen in het bijzonder. Er moet serieus naar dit punt gekeken worden. Het is logisch dat huisartsen een samenwerkingsverband hebben. Op die manier kunnen ze elkaar aanvullen en de druk van het beroep om 24 uur per dag beschikbaar te moeten zijn, verdelen. Die samenwerking is logisch en hiervoor moet ruimte bestaan. Over de onderhandelingen met de zorgverzekeraars wil ik op dit moment geen uitspraak doen. Om die juist te kunnen beoordelen, willen we niet dat de Minister iedere keer met een opvatting daarover komt, maar dat de onafhankelijke toezichthouder zich daarmee bezighoudt. Als ik merk dat er een probleem is in de uitvoering, bijvoorbeeld met betrekking tot de huisartsen, zijn er twee mogelijkheden. De huisartsen kunnen het zelf aan de ACM voorleggen en met haar bespreken. Ik kan ook zelf het onderwerp bespreekbaar stellen in mijn reguliere contacten met de ACM. Op het punt van de zorg krijgt de ACM een sterkere positie en neemt ze taken van de NZa over. Ik ben van plan op een gepaste manier in mijn reguliere contacten met de ACM aandacht te besteden aan wat er bij de zorg speelt.

Mevrouw **Dik-Faber** (ChristenUnie): Ik ben blij dat de Minister deze woorden spreekt over de zorg. Overigens heb ik de Minister van VWS via de media ook al horen zeggen dat zij hierin wel een stap wil zetten. Er blijven situaties denkbaar waarin clusters van bedrijven door hun aard, als ik het even mag veralgemeniseren, niet in staat zijn om juridische kennis mee te brengen. De Minister zei net letterlijk dat de partijen goed moeten onderbouwen waarom hun initiatief binnen de kaders past en dat ze die onderbouwing aan de ACM kunnen voorleggen. Dat onderbouwen lukt niet iedereen en voorleggen aan de ACM kan alleen als er een nieuwe rechtsvraag aan de orde is. Dat zijn echt twee drempels. Ik vraag de Minister nogmaals of die drempel niet omlaag moet.

Minister **Kamp**: Ik denk dat de ACM zelf bereid is om rekening te houden met de belangen zoals die door mevrouw Dik worden verwoord. Daarnaast ben ik bereid om daaraan de normale aandacht die men van een bewindspersoon kan verwachten voor een belangrijk onderwerp, te geven. Overigens moeten we huisartsen niet onderschatten. Ze zijn goed georganiseerd en hebben hun eigen apparaat dat heel goed in staat is om dit soort zaken op een goede manier bij de toezichthouder naar voren te brengen. Het gaat er mij om dat ik de mededingingsregels, de Mededingingswet en de ACM overeind houd. Het is een goed systeem en dat moeten we vasthouden. In de marges van allerlei zaken en allerlei betrokkenen kunnen er dingen zijn die extra aandacht vragen. Die kunnen aan de ACM worden voorgelegd, de ACM kan er zelf mee komen en ik kan ermee komen. Ik zal proberen om het geheel zodanig te laten functioneren dat de mededingingsregels en het toezicht functioneren op een voor iedereen acceptabele wijze.

De heer **Geurts** (CDA): Ik ben de Minister erkentelijk dat hij bevestigt dat duurzaamheid geremd wordt en dat hij daaraan daadwerkelijk iets wil doen; dat in tegenstelling tot de D66-fractie. Ik lees in het jaarverslag ook dat de ACM probleemoplossend toezicht wil uitoefenen. Ik noemde een aantal inhoudelijke punten met betrekking tot de ACM-beoordeling in mijn eerste termijn. Was het niet beter geweest als de ACM de partijen gehoord had alvorens met een uiteindelijke uitspraak te komen? Nu voeren we een discussie, omdat de ACM een aantal punten die gewoon in de regels

staan, in onze ogen niet juist heeft uitgevoerd. Is het voor de Minister denkbaar dat de ACM er nog eens een keer naar kijkt en dat hij hiertoe oproept?

Minister **Kamp**: Ik weet dat er vooraf wel overleg is geweest. De heer Geurts veronderstelt dat dit niet het geval was, maar dit was dus wel het geval. Het is ook niet zo dat de ACM alles in één keer perfect doet zodat de zaak daarmee klaar is en ze kan overgaan naar de volgende zaak en nooit hoeft terug te kijken. Naar aanleiding van alles wat er over de conclusies met betrekking tot Kip van Morgen naar voren is gebracht, is het heel verstandig om nog eens terug te kijken naar die kwestie. Ik kan me heel goed voorstellen dat de ACM dat doet en ik heb begrepen dat ze dat ook van plan is. Bij zo'n spanningsveld tussen mededingingsregels en duurzaamheidsinitiatieven probeer je de goede beslissingen te nemen en een goede uitspraak te doen. Het lijkt me heel verstandig dat je daarna ook luistert naar wat erover gezegd wordt en eens terugkijkt naar de manier waarop je een en ander hebt gedaan. Ik denk dat we dat wel aan de ACM als onafhankelijk toezichthouder kunnen toevertrouwen.

De heer **Geurts** (CDA): Ik vind dit een heel belangrijke uitspraak. Ik ga de woorden van de Minister niet herhalen. Heeft de Minister er enig zicht op wanneer de ACM met wat ik maar even «evaluatie» noem naar buiten komt?

Minister **Kamp**: Nee, maar ik vind het punt van de spanning tussen de duurzaamheidsinitiatieven en de mededingingsregels belangrijk. Een aantal woordvoerders heeft hiervan voorbeelden gegeven. We hebben nu zo'n vijf voorbeelden in ons hoofd. Het is goed om te volgen wat we in gang hebben gezet en te doen wat we met elkaar besproken hebben. Het is ook goed om over een half jaar, dus begin volgend jaar, het geheel in beeld te brengen en dat nog eens te overzien en de Kamer daarover te informeren. Dan kunnen we er gezamenlijk nog eens over praten.

De **voorzitter**: Gaat u verder met de beantwoording van de vragen. Als het lukt, zou het fijn zijn als we de eerste termijn rond 17.30 uur afgerond hebben. Dat is voor iedereen prettig. Dan kunnen we bekijken wat we daarna gaan doen.

Minister **Kamp**: Op de zorg ben ik ingegaan. Dat heeft mevrouw Gesthuizen ook gedaan. Ze ging in het bijzonder in op de samenwerking tussen zorgaanbieders en de ruimte die daarvoor is. Ik heb aangegeven wat ik ervan vind. Samen met de Minister van VWS bekijk ik hoe het zit met de ruimte die redelijkerwijs gewenst is. Is die ruimte er? Is er voldoende duidelijkheid? Is het ook in de praktijk mogelijk om goed gebruik te maken van die ruimte? Bij datgene wat ik op dit punt doe, trek ik ook samen op met de Minister van VWS.
Mevrouw Gesthuizen heeft ook gesproken over Microsoft. Microsoft heeft basisscholen een aanbod gedaan. De kinderen worden op die manier vertrouwd gemaakt met Microsoft. Hierbij kan men uit concurrentie- of mededingingsoverwegingen bedenkingen hebben. Aan de andere kant is het goed dat bedrijven als Microsoft er op deze manier aan bijdragen dat er op het basisonderwijs veel meer aandacht komt voor programmeren en techniek. Dit is toch wel de moderne vorm van techniek. Microsoft is een groot bedrijf dat hierin goede stappen kan zetten. Andere bedrijven doen dat ook. We moeten er wel scherp op zijn. Eventuele klachten kunnen bij de ACM worden gemeld. De ACM kan dan bekijken of er een aanleiding is om vooronderzoek te doen. De ACM moet dat zelf beoordelen. Dit punt is wel van een zodanig belang dat ik in mijn reguliere contacten met de ACM

aandacht zal besteden aan de manier waarop een en ander op de basisscholen loopt, wat gewenst is, wat toegestaan kan worden en wat niet.
Mevrouw Gesthuizen sprak over de tolken en vertalers. Het betreft hierbij een individuele aanbesteding die gedaan is door het Ministerie van Veiligheid en Justitie. De aanbesteding is volgens de regels gedaan. Er is eerst een marktverkenning geweest door Veiligheid en Justitie. Er is gekeken naar de wensen van iedereen in de markt en hoe die vertaald konden worden naar een goede aanbesteding. Er is vervolgens een aanbesteding gedaan. Er is bekeken of er marktconforme tarieven zijn gehanteerd. Bij het toekennen, het geven van opdrachten, is niet alleen gekeken naar de prijs maar ook naar de kwaliteit. Er is gedaan wat er volgens de regels gedaan moest worden. Ik heb ook geen aanwijzing dat dingen helemaal misgaan. Naar aanleiding van hetgeen mevrouw Gesthuizen naar voren heeft gebracht, zal ik nog even checken of er andere inzichten zijn dan die ik op dit moment heb.

Mevrouw **Gesthuizen** (SP): Ik heb een procedurele vraag hierover. Wanneer wordt de Kamer geïnformeerd over het onderhoud dat de Minister, naar ik aanneem, met zijn collega, de Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie zal hebben?

Minister **Kamp**: Ik heb tien gesprekken per dag. Het is niet zo dat ik de Kamer informeer over ieder onderwerpje waarover ik een gesprek heb. Als er dingen ter sprake komen die bij de Kamer leven en als het nuttig is de Kamer daarover te informeren, zal ik dat zeker doen. Dat geldt ook voor dit punt.

Mevrouw **Gesthuizen** (SP): Ik snap dat het een wat ongelukkige vraag is omdat dit probleem hoofdzakelijk op het terrein van het Ministerie van Veiligheid en Justitie ligt. Ik zie deze Minister toch als degene die het meeste weet van de aanbestedingsproblematiek. Mijn ervaring van de afgelopen jaren is dat die markt niet deugdelijk functioneert. Er is een groep ondernemers – de tolk-vertalers zijn bijna allemaal zelfstandigen – die zegt geen droog brood meer te kunnen verdienen. We hebben afnemers, de overheid, die regelmatig niet kan voldoen aan datgene wat ze eigenlijk verplicht is, namelijk het leveren van een gekwalificeerde en geregistreerde tolk-vertaler. Ik zit al jaren te sjorren aan dit dossier. Ik probeer het los te wrikken, maar we komen geen stap verder. Ik stel het zeer op prijs als de Minister ondanks zijn dagelijkse tien gesprekken een wat uitgebreider gesprek over dit punt voert en de Kamer een brief stuurt over zijn bevindingen en met het antwoord op de vraag of hij deelt dat erop de tolk- en vertalersmarkt toch wel substantiële problemen zijn.

Minister **Kamp**: Mevrouw Gesthuizen sprak daarnet over de Minister van VWS. Dat betrof de problemen die speelden tussen de zorgverzekeraars en de huisartsen. Op die vraag gaf ik antwoord. Nu spreekt ze over de tolken en vertalers. Ik kan alleen maar zeggen dat ik verantwoordelijk ben voor de aanbestedingsprocedures. Ik heb vastgesteld dat er voorafgaand aan de aanbesteding een marktverkenning is gedaan. Vervolgens is in de aanbesteding niet alleen naar de prijs maar ook naar de kwaliteit gekeken. Er is ook beoordeeld of de tarieven marktconform waren. Veiligheid en Justitie heeft dus gedaan wat redelijkerwijs gedaan kon worden. Die uitkomst moeten we dan ook respecteren. Er is echter een signaal van mevrouw Gesthuizen dat de manier waarop het in de praktijk voor de laatste schakel uitpakt, onjuist is. Ik ben niet van plan om signalen van de Kamer, of in dit geval van mevrouw Gesthuizen als een van de leden van de Kamer, te negeren. Ik zal bekijken hoe een en ander voor de laatste schakel uitpakt. Als er aanleiding is om te constateren dat er iets niet goed gaat, laat ik dat zeker aan de Kamer weten.

Mevrouw **Gesthuizen** (SP): Heel kort: het probleem zit in het volgende. Er worden weliswaar normale tarieven betaald aan het bureau, maar de tarieven van de tolken en vertalers, die eigenlijk onderaannemers van het bureau zijn, zijn sinds 1 april van dit jaar alleen maar naar beneden bijgesteld. Dit probleem hoort wel degelijk bij het algemeen overleg over marktwerking thuishoort. Hartelijk dank aan de Minister voor zijn toezegging om de Kamer hierover nader te informeren.

Minister **Kamp**: Het is eigenlijk mijn werk niet. Ik moet de procedures van de aanbesteding in de gaten houden. In dit geval zal ik samen met mijn collega van Veiligheid en Justitie kijken naar de laatste schakel in de keten. Zoals gezegd, als daartoe aanleiding is, zal ik de Kamer hierover informeren.
De heer Geurts had het idee om een uitzondering voor de landbouwsector op te nemen in de Mededingingswet. We kunnen in dit geval niets met uitzonderingen doen. Datgene waarover de heer Geurts in dit verband sprak, betreft een Europese verordening. Die hoeven we helemaal niet te implementeren, omdat die een rechtstreekse werking heeft en dus al van toepassing is. In de Europese verordening is meer ruimte gegeven aan de landbouwsector dan aan andere sectoren. Ook voor de landbouwsector geldt dat partijen bedrijven zijn, dus ondernemers, die met elkaar concurreren. Ook voor de concurrentie in de landbouwsector gelden de regels, voor zover geen uitzonderingen zijn gemaakt. De regels moeten toegepast worden en er moet op worden toegezien. In dit geval betreft het dus een verordening en er is al wat extra ruimte. Voor het overige moet ook hier de concurrentie gerespecteerd worden en gehandhaafd blijven.
Diverse woordvoerders onder wie de heer De Liefde hebben gesproken over de pilots Gedragscode eerlijke handelspraktijken. De commissie weet hoe het gegaan is. Het probleem is in de Kamer besproken. Vervolgens hebben we besproken op welke manier we het beste om kunnen gaan met dit probleem. Trekken we het naar ons toe of laten we het de sectoren zelf oplossen? We hebben gezien dat Europa met een initiatief op dit punt kwam. Er waren twee sectoren die met een pilot wilden beginnen. Daarmee zijn ze nu bezig. De heer De Liefde stelde vast dat er in de pilots weinig zaken zijn voorgelegd aan de daarvoor ingestelde commissies. Dat is inderdaad waar. We kunnen ons afvragen of dat verkeerd is. Het kan ook zo zijn dat de discussie die in de Kamer is gevoerd, alle aandacht die daaraan is gegeven en het feit dat de sectoren zich erop bezonnen hebben en een structuur hebben opgezet om de klachten te behandelen, al een zuiverende werking heeft gehad. Dat zou kunnen. Ik weet niet of we een en ander zo optimistisch mogen uitleggen. Ik weet wel dat er heel serieus aan dit punt gewerkt wordt en dat het inmiddels een stuk rustiger op dat front is.
We hebben ook afspraken gemaakt over de evaluatie van beide pilots. Ik stel het volgende voor. We laten de evaluaties hun gang gaan. Ook op Europees niveau wordt geëvalueerd. Daarna leggen we alle uitkomsten bij elkaar. Die presenteer ik aan de Kamer met mijn bevindingen. Vervolgens spreken we daarover. De conclusies kunnen verschillende kanten opgaan. Het is in ieder geval bemoedigend dat er tot dusver sprake is van een rustiger situatie in het veld dan toen de Kamer en ik als bewindspersoon hierover voor de eerste keer gesproken hebben. De uitkomsten komen aan het eind van dit jaar.

De heer **De Liefde** (VVD): Ik wacht de evaluatie met belangstelling af. Ik heb de Minister ook gevraagd naar zijn appreciatie van het feit dat de pilot niet heeft geleid tot meer deelnemers vanuit de land- en tuinbouwsector, ondanks de verwoede pogingen van hem en zijn collega, de Staatssecretaris, en alle energie die erin gestoken wordt. Hoe groot is het probleem werkelijk?

Minister **Kamp**: We weten dat de ondernemers in de land- en tuinbouwsector gelukkig georganiseerd zijn. Het is namelijk heel verstandig dat ze dat doen. Ik stel vast dat ze er in ons kleine land in geslaagd zijn om de nummer twee exporteur van de wereld te worden. Er gaat dus heel veel erg goed in die sector. Ze zijn georganiseerd. Als een aantal organisaties aan zo'n pilot meedoet, zijn er gelijk een heleboel bedrijven in beeld. We hebben in ieder geval alle organisaties benaderd. We hebben ze informatie gegeven en gesprekken gevoerd. Vervolgens doet een aantal bedrijven mee en daarmee is de pilot opgezet. Laten we vaststellen dat het op deze manier gegaan is en laten we het punt dat door de heer De Liefde naar voren is gebracht, meenemen in de evaluatie. Bij de beoordeling van de uitkomsten van de evaluatie kunnen we er dan op terugkomen.

De heer **De Liefde** (VVD): Ik ben blij met de toezegging van de Minister dat er nadrukkelijk gekeken wordt naar de bereidheid van de sector om deel te nemen aan de pilot. Twee of drie jaar geleden waren er stevige teksten over wat er allemaal mis was. Een analyse van die stevige teksten en de vertaling daarvan in actieve deelname lijkt me essentieel voor de evaluatie.

Minister **Kamp**: Die stevige teksten krijgt de Kamer nog steeds van mij. Het probleem dat we destijds bespraken, is een heel serieus probleem. We hebben daarvoor een bepaalde oplossing gekozen. Als die oplossing werkt, is dat mooi. Als die niet werkt en het probleem dus nog steeds bestaat, moet er een andere oplossing komen. Als wetgever zullen we dan bekijken wat onze mogelijkheden zijn. Dat blijft nog steeds staan.
Ik was bezig met de vragen van de heer Geurts. Mogelijk was dit ook een antwoord op zijn vraag over de geschillencommissie, hoewel de heer Geurts al verder is dan ik. Hij vindt dat er een neutrale instantie moet komen die klachtenonderzoek moet kunnen verrichten en bindende uitspraken moet kunnen doen. Ik sluit niet uit dat dit de uitkomst wordt. Bij de evaluatie moet bekeken worden of het huidige middel in de praktijk een goed middel is. Als dat niet het geval is, zijn er alternatieve oplossingen. Een daarvan heb ik net al genoemd. Als wetgever zouden we daarbij betrokken kunnen zijn. De heer Geurts noemde een mogelijke andere oplossing. Die alternatieven moeten in beeld komen en dan moeten we een afweging maken. Ik zal dit punt ook bij de evaluatie betrekken.
Ik ben op de punten van de heer De Liefde over de pilots en de duurzaamheidsafspraken ingegaan. Ik sta er zelf iets anders in. De bestaande duurzaamheidsinitiatieven vinden niet geïsoleerd in de samenleving plaats. Alle grote bedrijven en overheden realiseren zich dat activiteiten over de gehele linie duurzaam moeten zijn. Duurzame activiteiten zijn de activiteiten van de toekomst. Vooraanstaande bedrijven investeren het liefst in die activiteiten. Het is dan ook logisch dat, als er op het punt van duurzaamheid een spanningsveld is met de regels, daaraan aandacht gegeven wordt. Die aandacht heeft dit punt vandaag ook van de woordvoerders gekregen.
De heer Vos acht het opleggen van boetes als een preventief afschrikwekkend instrument nog steeds van belang, buiten de instrumenten die de ACM op dit moment het meest toepast. Hij vindt dat dit niet ondergesneeuwd moet raken. Hij maakte die opmerking naar aanleiding van zijn constatering dat de ACM in het jaar 2014 aanzienlijk minder boetes heeft opgelegd dan in eerdere jaren. Hij heeft misschien ook aan het regeerakkoord gedacht waarbij juist een enorme groei van boetes werd verondersteld. Er zit dus een flinke spanning tussen. Het is goed om vast te stellen dat het aantal boetes opmerkelijk laag is. Het kan zijn dat dit een eenmalige dip is die in het daaropvolgende jaar weer weggepoetst wordt. Ik zal het in de gaten houden. Het punt van de preventieve afschrikwek-

kende werking van boetes is reëel. We zullen bekijken op welke manier de ACM dat middel optimaal kan benutten en kan blijven benutten. Ik geloof ook niet dat je in de harde zakenwereld de gewenste resultaten bereikt door gesprekken waarbij je met de wenkbrauwen fronst. Er moet dus wel degelijk aandacht zijn voor andere instrumenten. Evenals de heer Vos zullen we het volgen.
De heer Vos vroeg naar het onderzoek dat uitgevoerd zou worden naar aanleiding van de motie die hij heeft ingediend. Hij gebruikt wel eens het woord «bloedkolen» voor de problematiek van IMVO-kwestie (Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen). Die motie is ingediend bij een overleg met mijn collega, Minister Ploumen. Het is me bekend dat er geen onderzoek is gestart. Het betreft dezelfde uitwerking als die van de Beleidsregel mededinging en duurzaamheid, waarover ik het net heb gehad. Bij de brief die ik in de loop van het jaar stuur over de uitwerking van die beleidsregel zal ik het aspect betrekken dat de heer Vos naar voren heeft gebracht. Ik denk dat het goed is om dat te doen.

De heer **Jan Vos** (PvdA): Het ging inderdaad over hetzelfde spanningsveld. In die motie hebben we de regering verzocht om te onderzoeken of en hoe deze incidenten structureel ondervangen kunnen worden. Indertijd zei Minister Ploumen dat Minister Kamp en andere leden van het kabinet soortgelijke spanningen hadden geconstateerd. Dat hebben we vandaag ook besproken. Ze heeft toen gezegd dat ze dit punt met de andere leden van het kabinet zou opnemen en het onderzoek zou uitzetten. Er is natuurlijk sprake van eenheid van kabinetsbeleid. Ik begrijp nu van de Minister dat het hoog op de agenda staat en dat hij de mening van de Kamer deelt. Ik neem aan dat er wel afstemming plaatsvindt en dat er dus een eenduidig beleid komt waarbij de ACM op een betere manier, zoals de Minister het zelf verwoordde, die spanning tussen duurzaamheid en de belangen van de consument voor de laagste prijs vorm kan geven.

Minister **Kamp**: Zonder alle conclusies die de heer Vos net heeft getrokken voor mijn rekening te nemen, zeg ik wel dat ik ervoor zal zorgen dat hij niet van het kastje naar de muur gestuurd wordt. Ik zal het punt waarbij mevrouw Ploumen naar mij verwezen heeft, meenemen bij de verdere aanscherping van de beleidsregel, waarover we net gesproken hebben. Ik zal er namens het kabinet voor zorgen dat op dat punt de duidelijkheid komt die de heer Vos wenst.
De heer Vos heeft ook uitgesproken dat naar zijn mening het publieke belang zwaarder moet wegen en dat er eventueel zelfs een wetswijziging moet komen om dat voor elkaar te krijgen. De vrijstelling op het kartelverbod die in de Mededingingswet staat, biedt ruimte om publieke belangen mee te wegen. Er is dus geen wetswijziging nodig om dat voor elkaar te krijgen. In de beleidsregel waarover we het hebben, wordt aangegeven hoe de ACM het publieke belang van duurzaamheid moet meewegen. Ik verwacht dat de aanpassing van de beleidsregel op het punt van het publieke belang van duurzaamheid en de aandacht die dat moet hebben, tot verdere verduidelijking zal leiden. Wat de heer Vos heeft gezegd over het publieke belang, betreft dit punt en wordt dus bij de nadere aanpassing van de beleidsregel meegenomen. Ik probeer hiermee niet allerlei dingen vooruit te schuiven, maar er zijn relevante opmerkingen door Kamerleden gemaakt waarop een gepaste reactie moet komen in verband met de aanpassing van de beleidsregel.
De heer Vos deed een paar uitspraken over late betalingen, die ik aan hem laat. Het punt van late betalingen is een heel serieus punt. Ik heb er op drie manieren iets aan gedaan. In de eerste plaats wordt nu bij alle ministeries meer dan 90% van de facturen betaald binnen de tijd die we onszelf opgelegd hebben, namelijk 30 dagen. Enkele ministeries zitten al op 97%. Voor mijn eigen ministerie kan ik zeggen dat we ook naar dat voorbeeld toewerken. Ons ministerie heeft in een gering aantal maanden

het percentage weer met 2,5% kunnen verhogen. Die mogelijkheden zijn er dus wel degelijk.
In de tweede plaats komt er een monitor. Bij de gemeenten gaat een aantal dingen nog niet goed. De gemeenteraden moeten daarin hun rol vervullen. Die rol kunnen we niet van ze overnemen, maar ze moeten wel in staat gesteld worden die naar behoren te vervullen. Er komt dus een monitor waarin iedere gemeenteraad kan zien hoe de eigen gemeente op dit punt functioneert.
In de derde plaats hebben we met het bedrijfsleven gesproken over de vraag welk probleem er nu precies speelt. Dat is niet zo gemakkelijk op te lossen. Er zijn aanbieders die zeggen: qua kwaliteit kunnen we dit doen, qua prijs kunnen we dat doen en qua betalingstermijn kunnen we dat doen. Dit speelt dan bij de onderhandelingen tussen bedrijven. Voordat we verder kunnen, moeten we eerst weten hoe een en ander in elkaar zit. We hebben er met het bedrijfsleven en de organisaties van het bedrijfsleven over gesproken. We hebben afgesproken dat het het beste is om eerst goed te onderzoeken waar de problemen liggen en vervolgens over de oplossingen te praten. Op die manier praten we niet langs elkaar heen bij het bespreken van de problemen. Dat onderzoek wordt nu uitgevoerd. Dit onderwerp krijgt nogal wat aandacht, niet alleen van de heer Vos maar ook van anderen. Daarom ben ik van plan om de Kamer voor de begrotingsbehandeling daarover te informeren. Dan kunnen de woordvoerders dit als aandachtspunt bij de begrotingsbehandeling meenemen.
De heer Verhoeven heeft gesproken over de internetbranches. Hij heeft aangegeven dat niet alleen netneutraliteit maar ook appneutraliteit belangrijk is. Bij de vraag of de casussen uit de internetbranche strijdig zijn met de mededingingsregels, kan ik me wel iets voorstellen. Ik neem aan dat de verantwoordelijke mededingingsautoriteit hieraan aandacht geeft. Het gaat in dit geval om grote bedrijven als Google en Microsoft en ik denk niet dat Nederland of de ACM hierin het verschil kunnen maken. Hierbij komt echt de Europese Commissie in beeld. In Nederland bekijken we hoe het zit met de verschillende platformconstructies. Ik heb hierover ook met de Europese Commissarissen gesproken. Ik denk dat dit punt ook daarmee te maken heeft. Ik zal in de gaten houden of dit volgens mij serieuze punt de benodigde aandacht van de Europese Commissie krijgt. Als dat gewenst is, kom ik hierop terug bij de Kamer.
Op het punt van de appneutraliteit is de heer Verhoeven mij voor. Ik heb er geen zicht op en ik ontken daarom ook niet het belang van wat hij daarover zegt. Ik zal nadenken over eventuele problemen met de neutraliteit van apps. Ik heb in ieder geval niet het idee dat dit een klein dingetje is. Wat er momenteel allemaal rond apps gebeurt, is zowel sociaal-maatschappelijk als economisch van groot belang. Ik geef dit punt dus de aandacht die de heer Verhoeven van mij vraagt.
Ik ben bijna aan het einde gekomen: de biermarkt. De heer Verhoeven heeft geconstateerd dat er sprake was van grote spanningen en nogal wat problemen tussen de aanbieders van bier en de kopers die dat vervolgens weer doorverkopen aan de klanten in hun cafés. Mede dankzij de discussie die in de Kamer is gevoerd, geïnitieerd door de heer Verhoeven, ben ik in dit onderwerp gedoken. We hebben met de partijen gesproken. We hebben op een aantal punten initiatieven genomen. We hebben dingen gestimuleerd. Er is daardoor een heleboel losgekomen. Volgens de ACM is er op dit moment sprake van voldoende dynamiek op de horecabiermarkt. De brouwerijen en de horecaondernemingen concurreren. Op het punt van de exclusiviteit tussen brouwers en horecaondernemers wordt weleens gedacht dat die horecaondernemers in een soort fuik zitten. Aan de andere kant, zo zegt de ACM, kan iemand als ondernemer functioneren vanwege het feit dat de brouwer hem een pand en een installatie ter beschikking stelt. Exclusiviteit leidt dus niet alleen tot minder mogelijkheden; voor een aantal ondernemers leidt exclusiviteit wel degelijk tot meer mogelijkheden. Men moet dus al die verschillende

relaties, bijvoorbeeld met betrekking tot de huur van het pand of de tapinstallatie, goed in ogenschouw nemen. Er zijn dus modelcontracten ontwikkeld voor algemene zaken en ter verduidelijking van zaken, voor zover hierbij geen sprake is van zaken waarmee men redelijkerwijze moet kunnen concurreren. Er is ruimte geboden om van elkaar te verschillen op onderdelen die de concurrentieverhouding betreffen. Dat is ook goed. Er zijn checklists opgesteld. Op dit punt is inmiddels heel veel gebeurd. Er zijn afspraken gemaakt wat er met de tapinstallatie moet gebeuren bij het overstappen van de ene naar de andere brouwer. KHN heeft eraan gewerkt dat ondernemers zich beter informeren en zich meer verdiepen in een aantal zaken die ze beter zelf kunnen doen. De voorwaarden voor de verschillende contracten zijn transparanter gemaakt. Er zijn zowel aan de kant van de brouwerijen als aan de kant van de horecaonderneming verbeteringen gerealiseerd. De onderlinge verhoudingen zijn verbeterd. Het is prettig te constateren dat er volgens de ACM op dit moment voldoende dynamiek in de biermarkt aanwezig is.

Mevrouw **Gesthuizen** (SP): Het is heel mooi dat de Minister constateert dat de zaken transparanter zijn geworden. Ik heb op de valreep toch nog een reactie uit het veld gekregen. Daaruit begrijp ik dat er nog wel wat treurnis is over het feit dat er geen echte modelovereenkomsten zijn. De Minister zegt dat die er wel zijn. Dat begrijp ik niet helemaal. Ik had namelijk uit de eerdere informatie die we van de zijde van het kabinet hadden gekregen, begrepen dat er geen modelovereenkomsten of uniforme voorwaarden zijn opgesteld, omdat brouwers zich willen onderscheiden.

Minister **Kamp**: Het is zoals ik net zei. Het is niet goed om in een contract allerlei dingen ingewikkeld en net iets anders dan een ander te formuleren, als het alleen maar begripsbepalingen ter verduidelijking van dingen betreft. Dan creëer je onduidelijkheid. Op dat punt is er duidelijkheid gecreëerd en zijn er afspraken gemaakt. Op het punt van bruikleenvoorwaarden of contractduur kan men wel concurreren. De ene brouwerij kan zeggen: bij ons krijg je gunstiger voorwaarden. De andere kan zeggen: bij ons hoef je je niet zo lang te verplichten en kun je eerder van je contract af. Het is juist in het belang van de horecaondernemers dat de brouwerijen daarin concurreren. We willen de concurrentie tussen de brouwerijen niet wegnemen door een verplicht contract of een modelcontract. Wanneer iedereen zich daaraan houdt, sla je de concurrentie juist dood. Dat is niet in het belang van de horecaondernemers. Zo zie ik dat en zo ziet de ACM het ook. Wat betreft de niet-commerciële voorwaarden hebben de brouwers en KHN samengewerkt aan een lijst met een uniforme uitleg van veelgebruikte begrippen. Daardoor zijn de contracten een stuk transparanter en beter vergelijkbaar geworden.

Mevrouw **Gesthuizen** (SP): Mag ik het zo samenvatten dat in die gesprekken, waar het ministerie in een aantal gevallen bij heeft gezeten, de horecaondernemers aangaven behoefte te hebben aan modelovereenkomsten en uniforme voorwaarden, terwijl dat bij de brouwers niet het geval was en dat het ministerie dus eigenlijk heeft gezegd het ook beter te vinden dat er geen modelovereenkomsten en uniforme voorwaarden komen?

Minister **Kamp**: Alle niet-commerciële punten in de verhouding tussen de leveranciers en de afnemers kan men verduidelijken en uniformeren. De vier grote Nederlandse brouwers, Heineken, Grolsch, Bavaria en AB InBev, kunnen op alle commerciële punten concurreren. Het is juist in het belang van de horecaondernemers dat de brouwerijen dat doen. Daarom is het model met het uniforme karakter alleen op de niet-commerciële punten van toepassing en dus niet op de commerciële punten. De horecaonder-

nemers, KHN en de brouwers zien hiervan zelf ook de logica in. Op die manier hebben ze er ook met elkaar over gesproken. Ook de ACM en ikzelf zien het op die manier.
Ik was gekomen bij de punten van de heer Verhoeven. Ik kijk even of ik op het punt van de biermarkt nog iets vergeten ben en de heer Verhoeven nog niet tevreden heb gesteld. Ik heb de hoop dat dit niet het geval is. Mevrouw Dik-Faber heeft gesproken over de huisartsen en de kolencentrales. Ik ben hierop in de beantwoording van de vragen van de andere woordvoerders al ingegaan en ook op de andere opmerkingen die ze gemaakt heeft. Ik hoop dat mijn eerste termijn naar believen van de woordvoerders was.

De **voorzitter**: Er is behoefte aan een tweede termijn. Ik hanteer een minuut spreektijd per fractie.

Mevrouw **Gesthuizen** (SP): Voorzitter. Ik zat helemaal klaar om een interruptie te plegen bij de Kip van Morgen. Ik heb die laten gaan, omdat ik er door de antwoorden van de Minister wel vertrouwen in heb. Hij zegt dat waar ondernemers echt werk willen maken van duurzaamheid en daarbij bijvoorbeeld samen willen optrekken, ze die ruimte ook van de ACM krijgen. Ik onderstreep daarbij dat het natuurlijk erg belangrijk is dat ondernemers goed weten aan welke voorwaarden ze moeten voldoen om gezien te worden als een echt duurzaam initiatief, maar dat heeft de Minister ook gezegd. Hij heeft gezegd dat er vanuit de ACM duidelijk gecommuniceerd moet worden over de grenzen, waarden en drempels. Een en ander moet duidelijk zijn voor de ondernemers. Ik heb er eerlijk gezegd wel vertrouwen in dat we er op dat punt uiteindelijk goed uitkomen. Ik ben kritisch op wat de ACM heeft gedaan met Kip van Morgen of Kip voor Morgen. Tegelijkertijd vond onze fractie dat Kip van Morgen wat duurzamer had gekund.
Ik heb nog een heel korte opmerking op het punt van de biermarkt. Ik vind het toch wel opvallend dat de Minister zegt dat het in het belang van de horecaondernemers is om niet met modelovereenkomsten te werken. Van de belangenvertegenwoordigers van de horecaondernemers begrijp ik juist dat ze het jammer vinden dat er geen modelcontracten zijn en dat er daardoor minder transparantie is dan waarop ze hadden gehoopt.

De heer **Geurts** (CDA): Voorzitter. Ik dank de Minister voor de beantwoording van onze vragen. Het is belangrijk te constateren dat de Minister de signalen uit de samenleving heel serieus genomen heeft, in dit geval over de situatie rond Kip van Morgen. Ik ben benieuwd waarmee de ACM, en ook de Minister, in de toekomst komt.
Over de producentenorganisaties heeft de Minister gezegd dat ze genoeg ruimte hebben om afspraken te maken over productie en afzet. Dat is althans in Europese regelgeving geregeld. Heel veel landen hebben die overgenomen in hun eigen regelgeving. In Nederland hebben we dat niet of beperkt gedaan. Gezien de situatie vanmiddag zal ik deze discussie met de Minister op een later moment vervolgen.

De heer **De Liefde** (VVD): Voorzitter. Lang leve de social media, want tijdens de behandeling van dit AO bereikt mij het signaal van de Nederlandse Akkerbouw Vakbond dat de akkerbouwers problemen hebben met de opzet van de pilot. Dat vind ik een waardevol signaal. Ik ben erg benieuwd. Ik heb hen ook via de social media uitgevraagd wat de bezwaren dan zijn en welke oplossingen de akkerbouwers zelf hiervoor zien. Dat is de politiek waarvan ik houd. Ik hoop dat een antwoord tot ons zal komen. Dat zal ik dan met de collega’s en de Minister delen, zodat het betrokken kan worden bij de evaluatie.
Daarnaast dank ik de Minister voor de toezegging dat hij kritisch gaat kijken naar het draagvlak, of het gebrek daaraan, bij de land- en tuinbouw-

mensen met betrekking tot de pilot. Het is belangrijk dat we de feiten goed op een rij hebben en ons niet te veel door emotie en geroep laten leiden.

De heer **Jan Vos** (PvdA): Voorzitter. Dank aan de Minister voor de uitgebreide beantwoording van onze vragen in de eerste termijn, zoals wij van hem gewend zijn. Er is van de zijde van mijn fractie wel wat verbazing over de wijze waarop de motie van 9 april is afgehandeld. Ik verzoek hem niet al te lang te wachten met het terugrapporteren van de beleidsregel. Mij is niet helemaal duidelijk geworden of de Minister nu sprak over een half jaar of het einde van het jaar of begin volgend jaar. Dat laatste ligt nog wel erg ver weg, gezien de termijn waarop het speelt. Dank voor de wijze waarop het onderwerp nu op de agenda staat, maar met betrekking tot de tijdlijn zie ik graag wat meer spoed.

De heer **Bisschop** (SGP): Voorzitter. Ik dank de Minister graag voor de plezierige beantwoording van de vragen en zijn reactie daarop. Op één puntje na zijn de punten die voor ons van belang waren, inderdaad afdoende becommentarieerd. Het doet me deugd om te merken dat aan de denklijn ten grondslag ligt dat mededinging en duurzaamheid niet elkaars concurrenten of tegenstanders hoeven te zijn, maar dat we ervoor moeten zorgen dat die twee langszij komen, zodat we een extra drive in de economie krijgen. Het is fantastisch om daar samen naar te zoeken.

De heer **Verhoeven** (D66): Voorzitter. Ook ik dank de Minister. Ik blijf hameren op het plan van onafhankelijk toezicht, ook als het oordeel ons als politici een keer niet uitkomt. Misschien vragen we in een volgende AO aan De Nederlandsche Bank om bij haar oordeel ook naar gezondheid te kijken. Toezichthouders worden dan langzaam politici. Ik vraag me af of we dan beter af zijn. Laten we met zijn allen de discussie goed blijven voeren. Als we nu zeggen dat duurzaamheid volledig meegewogen moet worden, zetten we de deur open naar een veel bredere manier van toezicht. Misschien willen we dat wel, maar dat moeten we dan substantiëler in gang zetten dan nu in een debatje over een kip. Ik ben heel blij met het belang van die kip, maar niet als we daarmee ons onafhankelijke toezicht zomaar overboord zetten.
Het is ook goed dat de Minister in Europa oplet waarbij het dan gaat om OMA en digitale mededinging. Dank daarvoor. Van de top tien grootste internetbedrijven komen er zeven uit de Verenigde Staten en drie uit China. Er komen er dus nul uit Europa. De vraag is of het voor de Europese burger op langere termijn goed is als steeds meer nutsfuncties in handen van dat soort bedrijven komen. Aangezien de Minister op het gebied van netneutraliteit alles heeft gedaan wat hij kon, ben ik blij dat hij de nieuwe term «appneutraliteit» omarmt. Ik denk dat hij volgend jaar niet alleen de Minister van netneutraliteit, maar ook die van appneutraliteit is. Ik wens hem daarbij veel succes.

Mevrouw **Dik-Faber** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik dank de Minister voor zijn beantwoording. De Minister gaf aan dat er binnen de mededingingsregels ruimte is om publieke belangen mee te wegen. Duurzaamheid is dan een van die publieke belangen. Ik hoor het hem zeggen en ik wil het heel graag geloven, maar tegelijkertijd zegt hij dat we er tegenaan gelopen zijn dat de ACM de kip en de code afgekeurd heeft. Ik vraag me dan af hoeveel ruimte er daadwerkelijk is. Het is goed dat de Minister aan de slag gaat met de Beleidsregel mededinging en duurzaamheid. Zijn de zaken die nu door de ACM zijn afgewezen, in de toekomst dan wel toegestaan?
In tegenstelling tot de voorgaande sprekers maak ik me toch wel een beetje zorgen. De Minister gaf duidelijk aan dat hij de mededingingsregels overeind houdt, maar dat er in de marge dingen kunnen gebeuren die extra aandacht behoeven. Daar ging het me nu net niet om. Het gaat me

niet om de marges. Het gaat me om het fundamentele opereren van de ACM als toezichthouder namens de overheid. De ChristenUnie wil heel graag een autoriteit voor mens, milieu en markt. We zouden willen dat dit ook de visie van de ACM was. Zo zou de ACM ook moeten opereren. Dan is er namelijk pas echt ruimte voor de publieke belangen.

Minister **Kamp**: Voorzitter. Mevrouw Dik-Faber spreekt over de manier waarop de ACM moet functioneren. Dat hebben we in de wet, zelfs in twee wetten, vastgelegd. Die zijn uitgebreid in de Kamer behandeld. Aan die wetten heeft de ACM zich te houden en dat doet ze ook. Bij de precieze toepassing van die regels hebben we echter te maken met een dynamische omgeving. De omgeving waarin de ACM functioneert en waarin u en ik functioneren, is dynamisch. Als we met concrete zaken worden geconfronteerd, is het heel goed om af en toe terug te kijken op wat we doen. Dan zien we of we het in de toekomst op dezelfde manier kunnen blijven doen of dat we misschien een en ander moeten aanpassen. Dat is logisch in een dynamische omgeving. Wat de ACM, de toezichthouder, moet doen, hebben we heel nauwkeurig en zorgvuldig in wetten vastgelegd en daaraan heeft de ACM zich te houden.
De heer Verhoeven lachte bij het onderwerp appneutraliteit. Ik doe dat niet, want net als de heer Verhoeven neem ik dat punt heel serieus tegen de achtergrond die hij schetst. Vroeger waren nutsvoorzieningen gas, water, elektriciteit en riolering. Nu concentreren de nutsvoorzieningen zich op de beschikbaarheid van internet en allerlei dingen die met internet te maken hebben. Internet is niet alleen voor de economie, maar ook voor het maatschappelijk leven van steeds groter belang. Het is dan heel goed om te bekijken hoe de infrastructuur van het internet en de beschikbaarheid daarvan zodanig kunnen worden dat iedereen er gebruik van kan maken en ervan kan profiteren. Ik schat in dat de aandacht voor de appneutraliteit daar ook bij hoort, maar ik duik dus verder in dit onderwerp.
De heer Vos sprak opnieuw over de beleidsregel. Hij wil nog wat meer duidelijkheid. Ik maakt de beleidsregel deze zomer. Vervolgens gaat die in september en oktober in consultatie. Ik verwerk de input in november. In december kom ik dan met het resultaat. Dat is mijn werkwijze met betrekking tot de aanpassing van de beleidsregel.
De heer De Liefde sprak over de pilots en het feit dat de akkerbouwers problemen hebben met de opzet. Die opzet kunnen we nu niet meer veranderen, want we zijn de pilot al aan het evalueren. Zoals de heer De Liefde zei, zal de opvatting van de akkerbouwers bij de evaluatie van de pilot betrokken moeten worden. Bij de beoordeling van de evaluatie kunnen we daar dan op terugkomen.
Mevrouw Gesthuizen was verheugd dat er toch ruimte is. Ze heeft van mij wel meegekregen dat die ruimte er is binnen de mededingingsregels. Die regels hebben we als wetgever neergelegd en die moeten gerespecteerd worden. Zo moet het zijn. Wij bepalen de kaders waarbinnen de ACM kan functioneren. We hebben de ACM tot stand gebracht. We hebben de instellingswet voor de ACM gemaakt. We hebben een stroomlijningswet gemaakt voor de ACM. We hebben de Mededingingswet die toegepast moet worden. Vervolgens zal de ACM daarbinnen goed moeten functioneren. Of dat zo goed is, mogen we beoordelen onder andere aan de hand van de evaluatie die op dit moment gemaakt wordt.
Mevrouw Gesthuizen sprak over de modelovereenkomst. Ik kan het niet anders zeggen dan ik in mijn eerste termijn heb gedaan. Alles wat niet-commercieel is, wordt modelmatig aangepakt en gestandaardiseerd. Daarover hebben de brouwers en KHN afspraken gemaakt. Voor die onderdelen van de contracten waarop concurrentie juist gewenst is, is geen standaardisering. Er wordt dus niet voorgeschreven hoelang de contractduur moet zijn en wat de leveringsvoorwaarden moeten zijn. Op die punten mogen bedrijven concurreren. Dat is ook een goede zaak. Een

tijd geleden zijn we begonnen te spreken over de biermarkt. We kunnen in ieder geval met elkaar vaststellen dat we nu een betere situatie bereikt hebben als gevolg van de inzet van de kant van de Kamer en de vervolginzet van mij en anderen. Ik zal mijn best doen om die situatie ook zo goed te houden.

De **voorzitter**: Ik dank de Minister voor zijn beantwoording en eenieder voor zijn duidelijkheid en beknoptheid.
Ik heb de volgende toezeggingen genoteerd.

– De Minister stuurt de Kamer in december 2015 de aangepaste Beleidsregel mededinging en duurzaamheid, waarin de speelruimte in het spanningsveld tussen duurzaamheidsinitiatieven en mededingingsregels wordt aangescherpt en verduidelijkt.
– De Minister stuurt de Kamer eind 2015 de evaluatie van de twee pilots Gedragscode eerlijke handelspraktijken met daarbij de Europese evaluatie.
– De Kamer ontvangt voor de begrotingsbehandeling van het Ministerie van Economische Zaken de resultaten van het onderzoek naar de betalingstermijnen en betalingsproblemen in bedrijven.

Tot slot dank ik dank de Minister, de ambtenaren, de leden, de mensen op de publieke tribune en de mensen die meegeluisterd of meegekeken hebben.

Sluiting 17.38 uur.